

แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน
เพื่อความมั่นคงด้านอาหาร
กรณีศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์

โดย

นางสาวเรณูมาศ อิศรภักดี
รักษาการประธานเจ้าหน้าที่บริหาร
บริษัท ดีไอดี ไบโอเทค จำกัด (มหาชน)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๑
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหารกรณีศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์” ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ ของนางสาวเรณูมาศ อิศรภักดี เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๑ ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๑-๒๕๖๒

พลโท

(ขจรฤทธิ์ นิลกำแหง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร
กรณีศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นางสาวเรณูมาศ อิศรภักดี **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** ๖๑

การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมจากภาคการเกษตรเข้าสู่ชุมชนเมืองและจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย อาจเผชิญปัญหาการเข้าถึงอาหารและโภชนาการที่ดี งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งถูกเลือกเป็นกรณีศึกษาเนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความน่าสนใจจากความสำเร็จในการยกระดับจาก “เมืองผ่าน” เป็น “เมืองพัก” อีกทั้งมีความได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์ด้านเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ซึ่งมีโอกาสในการพัฒนาและจัดทำข้อเสนอแนะได้ โดยทำการวิเคราะห์การกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs), ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐), แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ และแผนการพัฒนากาชาดตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบความสอดคล้องของนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ และแผนการพัฒนาในระดับชาติ ระดับภาค และระดับจังหวัดในภาพรวม แต่มีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดและตัวชี้วัดในการดำเนินงาน อีกทั้งยังพบปัญหาความเชื่อมโยงในการดำเนินงานที่ยังไม่สามารถบูรณาการได้อย่างเป็นรูปธรรม จากการทำงานที่ซ้ำซ้อนของหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักการกำหนดบทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ไม่ชัดเจนหรือไม่ครอบคลุมและการจัดทำระบบติดตามและประเมินผลที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พบว่า จังหวัดบุรีรัมย์มีการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐาน สร้างตราสัญลักษณ์ “บุรีรัมย์ แบรินด์” และนำจุดเด่นของแต่ละพื้นที่มาพัฒนาเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรที่ผลิตในชุมชนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำพื้นที่ ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนมีต้นทุนแหล่งอาหารที่ปลอดภัย มีปริมาณเพียงพอต่อการบริโภคและประกอบธุรกิจ โดยสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการพึ่งพาจากภายนอก ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะดังนี้ (๑) รัฐบาล ให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายตามหน้าที่ของผู้รับผิดชอบหลัก สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และกำหนดตัวชี้วัดระดับผลลัพธ์เพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน (๒) จังหวัดบุรีรัมย์ ผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมของหน่วยงานในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดห่วงโซ่ และส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และ (๓) วิสาหกิจชุมชน สนับสนุนการสร้างผู้นำที่มีภาวะแบบรับใช้ สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน และสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งอาหารในชุมชน

Abstract

Title Recommendations for Development and Promotion of Community Products for Food Security, Case: Buriram Province

Field Economics

Name Miss. Renumas Isarabhakdi **Course**NDCC**Class**61

Changes in socio-economic context from agricultural to non-agricultural sector and increase of world's population may lead to food insecurity in many countries including Thailand. This research is a qualitative research, aims to provide recommendations for development and promotion of community products for food security in Buriram, which is interested in achievement in changing Buriram from "Passing through city" to "Visited city". Besides, Buriram has strategic advantages in unique agriculture and cultures, that can be an opportunity for developing and providing recommendations. In this study, SDGs, The 20-Year National Strategic Plan (B.E. 2561-2580), The Twelfth National Economic and Social Development Plan (B.E. 2560-2564), Thailand 4.0, The Second Strategic Framework for Food Management in Thailand, and Southeast and Buriram Development Plans were analyzed in aspect of food security and promotion of community enterprises, and the opinions from authorities were obtained by interview. The results showed that, overall, there are some concordances among the plans, with differences in details and KPIs. Moreover, some operational plans are lack of adequate link so that the implementation between the plans cannot provide efficient integration, starting from redundant works, unclear responsibilities or inadequate assignment for main authorities, and ineffective monitoring and evaluation system. For community enterprise promotion, Buriram has a policy to promote and develop standardized community products, creating "Buriram Brand" and develop tourism communities for value-added products. Most importantly, in order to promote community products for food security, this study recommends to (1) Government to emphasize on policy making that belongs to the right authority, support financial resource, and set outcome KPI to integrate cooperation between agencies. (2) Office of Buriram to push for cooperation

between local agencies and promote marketing activities for higher competitive advantages. And (3) Community Enterprise to build servant leadership, support people in the community to involve in every steps of development, and be awareness in importance of food resources in the community.

คำนำ

การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมจากภาคการเกษตรเข้าสู่ชุมชนเมือง เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยภาคอุตสาหกรรม เทคโนโลยีและการบริการ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การลดลงของพื้นที่ทำการเกษตร และการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกส่งผลให้หลายประเทศทั่วโลกอาจเผชิญปัญหาการเข้าถึงอาหารและโภชนาการที่ดี องค์การสหประชาชาติกำหนดให้ความมั่นคงทางอาหารเป็น ๑ ใน ๑๗ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ ๑๙๔ ประเทศสมาชิก รวมถึงประเทศไทยต้องร่วมกันขจัดปัญหาความหิวโหย มีความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ดี และส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน ภายในปี ค.ศ. ๒๐๓๐ (พ.ศ. ๒๕๗๓) โดยความหมายของความมั่นคงทางอาหารตามที่องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติได้นิยามไว้ไม่เพียงแต่หมายถึงการมุ่งให้ประชาชนได้รับและเข้าถึงอาหารที่มีโภชนาการที่ดีเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการใช้ประโยชน์จากอาหารในแง่อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกันโดยตรง เช่น ด้านการค้าและวัฒนธรรมอีกด้วย ในช่วงเกือบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา รัฐบาลมีแนวทางในการรักษาการเติบโตของเศรษฐกิจในประเทศอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ เพื่อให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก จึงได้ริเริ่มนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน แต่ยังคงพบปัญหาในการดำเนินงานที่ยังไม่มีความเข้มแข็ง ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านคุณภาพและการสร้างสรรค์มูลค่า และขาดความรู้ในการค้าขายอย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ไม่สามารถผลักดันให้ธุรกิจเติบโตและสร้างมูลค่าให้กับชุมชนได้มากเท่าที่ควรซึ่งรัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเพื่อมุ่งเน้นในการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลายมิติ จึงบรรจุประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ คือ ๑) ต่อยอดอดีต ๒) ปรับปัจจุบัน และ ๓) สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต

การวิจัยฉบับนี้ ได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs), ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐), แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ และยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ รวมถึงแผนการพัฒนาในระดับภาคและจังหวัด โดยได้เลือกจังหวัดบุรีรัมย์เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ประสบความสำเร็จในการยกระดับจาก “เมืองผ่าน” เป็น “เมืองพัก” ด้วยการบริหารจัดการจังหวัดเชิงยุทธศาสตร์เพื่อมุ่งสู่ “บุรีรัมย์มุ่งสู่ศูนย์แห่งความสุข” อีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่มีความได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีต้นทุนการผลิตจากพื้นที่ภูเขาไฟเก่า เป็นแหล่งโบราณสถาน ศิลปะแบบขอมโบราณ และมีความหลากหลายของประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น

ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นโอกาสในการศึกษาเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์อย่างยั่งยืน

(นางสาวเรณูมาศ อิศรภักดี)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๑
ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยส่วนบุคคลฉบับนี้ ทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสศึกษา คิด วิเคราะห์ และวางแผนเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารให้มีต้นทุนแหล่งอาหารที่ปลอดภัย มีปริมาณเพียงพอต่อการบริโภคและประกอบธุรกิจ โดยสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการพึ่งพาจากภายนอก และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรที่ผลิตในชุมชนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำพื้นที่ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณท่านนาวาอากาศเอกหญิง ดร. พัชรี พิพิธสุขสันต์ พลโทวัฒนชัย คุ่มครอง และนาวาอากาศเอก ดร. ปัญญา ศรีสิงห์ อาจารย์ที่ปรึกษาของข้าพเจ้าสำหรับคำแนะนำอันเป็นประโยชน์จนทำให้การศึกษาวิจัยส่วนบุคคลฉบับนี้มีทิศทางดำเนินงานที่ชัดเจนและสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนางานและวางแผนในการพัฒนาองค์กรเพื่อประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ นายแพทย์สุชม กาญจนพิมายปลัดกระทรวงสาธารณสุขที่เสียสละเวลาอันมีค่าและให้เกียรติเป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการแถลงเอกสารวิจัยส่วนบุคคลของข้าพเจ้าในครั้งนี้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณผู้บริหารหลักสูตร “วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร” รุ่นที่ ๖๑ (วปอ. ๖๑) และวิทยากรทุกท่านในความตั้งใจและเสียสละเวลาให้หลักสูตร วปอ. ๖๑ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสได้รับความรู้จากการบรรยายของวิทยากรและท่านผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ทำงาน และสร้างเครือข่ายในการทำงานอันจะเป็นประโยชน์แก่ตัวข้าพเจ้าให้สามารถเป็นผู้นำที่ดีเพื่อผลประโยชน์แก่องค์กรและประเทศชาติต่อไป

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ เกสัชกรหญิงสุภัทรา บุญเสริม รองเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และเกสัชกรหญิงกนกพร ชนะคำ เกสัชกรเชี่ยวชาญ (ด้านเภสัชสาธารณสุข) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ให้กรุณาให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลอันเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาวิจัยส่วนบุคคลฉบับนี้

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ นายอนุทิน ชาญวีรกูล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ข้าพเจ้าขณะลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาข้อมูล ณ จังหวัดบุรีรัมย์

(นางสาวเรณูมาศ อิศรภักดี)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๑

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
ขอบเขตของการวิจัย	๔
วิธีดำเนินการวิจัย	๔
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๔
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
ทฤษฎี หลักการ ยุทธศาสตร์ และแผนการพัฒนายที่เกี่ยวข้องกับ	
ความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยและระดับนานาชาติ	๕
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและชุมชน	๑๙
แนวคิดในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	
และปัญหาอุปสรรคที่พบ	๒๒
ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดบุรีรัมย์และแผนการพัฒนายจังหวัด	๒๗
กรอบแนวคิดของการวิจัย	๓๐
สรุป	๓๐
บทที่ ๓ การวิเคราะห์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร	๓๑
การกำหนดยุทธศาสตร์ระดับชาติ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงาน	
ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร	๓๑
การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน	๓๘
แผนการพัฒนายจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจ	
ชุมชนด้านอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน	๔๒
สรุป	๕๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความ มั่นคงด้านอาหาร	๕๔
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๕๗
สรุป	๕๗
ข้อเสนอแนะ	๕๙
บรรณานุกรม	๖๑
ประวัติย่อผู้วิจัย	๖๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓-๑	วิเคราะห์การกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย	๓๒
๓-๒	ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและความมั่นคงด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์	๔๓
๓-๓	ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน	๔๘
๓-๔	ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์สุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion)	๔๘
๓-๕	ผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชนและได้รับคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP Product) ในระดับต่าง ๆ ๕ อันดับแรก	๕๐
๓-๖	สรุปผลการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒	๕๒

คำอธิบายคำย่อ

ภาษาไทย

กพย.	ย่อมาจาก คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ททท.	ย่อมาจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ธพว.	ย่อมาจาก ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย
ปตท.	ย่อมาจาก บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
พรบ.	ย่อมาจาก พระราชบัญญัติ
สสว.	ย่อมาจาก สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
อปท.	ย่อมาจาก องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ภาษาต่างประเทศ

CEFE	ย่อมาจาก Competency-based Economies through Formation of Enterprises
SDGs	ย่อมาจาก Sustainable Development Goals

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมจากภาคการเกษตรเข้าสู่ชุมชนเมือง เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยภาคอุตสาหกรรม เทคโนโลยีและการบริการ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกส่งผลให้หลายประเทศทั่วโลกอาจเผชิญปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร องค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) กำหนดให้ความมั่นคงทางอาหารเป็นหนึ่งใน ๑๗ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่ ๑๙๔ ประเทศสมาชิก รวมถึงประเทศไทยต้องร่วมกันขจัดปัญหาความหิวโหย มีความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ดี และส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน ภายในปี ค.ศ. ๒๐๓๐ (พ.ศ. ๒๕๗๓)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่สามารถผลิตอาหารเพื่อบริโภคในประเทศและส่งออกเป็น รายใหญ่แห่งหนึ่งของโลก รายงานภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ปี ๒๕๖๐ (สำนักงานเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม, ๒๕๖๐) พบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ประเทศไทยสามารถผลิตอาหารได้ ๓๔,๙๗๕,๑๗๘.๐๓ ตัน และสามารถส่งออกอาหารคิดเป็นมูลค่า ๒๘,๙๕๙.๙๔ ล้านดอลลาร์ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. ๒๕๕๙ คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๑ และ ๑๐.๗๒ ตามลำดับจึงดูเหมือนว่า ประเทศไทยอาจไม่ได้รับผลกระทบจาก วิกฤติการขาดแคลนอาหารมากนัก ประกอบกับที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหา การขาดแคลนอาหารในถิ่นทุรกันดารผ่านโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการ พัฒนาของส่วนราชการต่าง ๆ จนทำให้อัตราการพบประชากรที่มีภาวะทุพโภชนาการมีแนวโน้มลดลง เรื่อย ๆ จากร้อยละ ๑๘.๘ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ถึง ๒๕๔๔ เหลือร้อยละ ๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง ๒๕๖๐ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations; FAO) ได้ชื่นชมผลงานที่รัฐบาลไทยได้ให้ ความสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรและอาหารเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและแก้ไขปัญหาการ ขาดแคลนอาหารในถิ่นทุรกันดารได้อย่างยั่งยืน (กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๖๑)

เพื่อให้การพัฒนาความมั่นคงด้านอาหารและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารเป็นไป อย่างยั่งยืน คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ ภายใต้พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้จัดทำ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ ขึ้น จำนวน ๔ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงทางอาหาร ยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพและความปลอดภัย อาหาร ยุทธศาสตร์ด้านอาหารศึกษา และยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้มีความต่อเนื่องกับ กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ โดยเชื่อมโยง ทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับอาหารและน้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักคิดพื้นฐาน

ในการวางกลยุทธ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล รวมทั้งแนวทางการพัฒนาและปฏิรูปในระดับสากลและระดับประเทศ เช่น SDGs ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และนโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ เป็นต้น โดยหลักการของยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงด้านอาหารจะเน้นการสร้างให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการอย่างยั่งยืน ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตอาหารอย่างมีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ดังนั้น “ความมั่นคงด้านอาหาร” ไม่เพียงแต่หมายถึงการมุ่งให้ประชาชนได้รับและเข้าถึงอาหารที่มีโภชนาการที่ดีเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการใช้ประโยชน์จากอาหารในแง่อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบริโภคโดยตรง เช่น ด้านการค้าและวัฒนธรรม เป็นต้น ในช่วงเกือบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา รัฐบาลมีแนวทางในการรักษาการเติบโตของเศรษฐกิจในประเทศอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ เพื่อให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก จึงได้ริเริ่มนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยสนับสนุนการดำเนินธุรกิจของชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชนมากกว่าการมุ่งหวังกำไรจากการประกอบธุรกิจแต่เพียงอย่างเดียว ข้อมูลผลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ณ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๑) พบว่า มีวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศที่ประกอบกิจการด้านอาหาร จำนวนทั้งสิ้น ๖๙,๒๙๓ ราย แต่ยังคงพบปัญหาเช่นเดียวกับการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนด้านอื่น ๆ คือ การดำเนินงานในลักษณะวิสาหกิจชุมชนยังไม่มี ความเข้มแข็ง ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านคุณภาพและการสร้างสรรค์มูลค่า และขาดความรู้ในการค้าขายอย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ไม่สามารถผลักดันให้ธุรกิจเติบโตและสร้างมูลค่าให้กับชุมชนได้มากเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเพื่อมุ่งเน้นในการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลายมิติ จึงบรรจุประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ คือ ๑) ต่อยอดอดีต โดยมองไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและข้อได้เปรียบของประเทศในด้านอื่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสอดรับกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ ๒) ปรับปัจจุบัน เพื่อปูทางสู่นาคต โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการในอนาคต และ ๓) สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงการปรับรูปแบบธุรกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคตบนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน พร้อมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี และลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความน่าสนใจในการวิเคราะห์ ศึกษา และถอดบทเรียนความสำเร็จในการยกระดับจาก “เมืองผ่าน” เป็น “เมืองพัก” ด้วยแนวทางการบริหารจังหวัดเชิงยุทธศาสตร์เพื่อมุ่งสู่ “บุรีรัมย์มุ่งสู่ศูนย์รวมความสุข” ที่สอดคล้องกับ

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีโดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ขึ้นกับการผลิต ๔ สาขาหลัก คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ในส่วนของภาคเกษตรกรรม มีข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และยางพารา เป็นพืชหลักทางเศรษฐกิจ และมีอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญคือ กิจการโรงสีข้าวและศูนย์บริการรถยนต์ต่าง ๆ ซึ่งมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยวัดจากจำนวนโรงงานและทุนจดทะเบียนอุตสาหกรรม ในส่วนของภาคพาณิชยกรรมทั้งการค้าและบริการพบว่า ธุรกิจที่สำคัญของจังหวัด คือ ธุรกิจค้าส่ง ประเภทวัสดุก่อสร้าง/อุปกรณ์ชิ้นส่วน สิ่งทอ วัสดุก่อสร้าง ซึ่งคิดเป็นมูลค่าประมาณร้อยละ ๖๐ ของจังหวัด ที่เหลือเป็นธุรกิจค้าปลีก ส่วนภาคการท่องเที่ยวพบว่า จังหวัดบุรีรัมย์เดิมเป็นจังหวัดท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรม ขอมโบราณ และยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต แต่ในปัจจุบันจังหวัดบุรีรัมย์ได้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและประสบความสำเร็จอย่างมาก คือ สนามฟุตบอลไอโมบาย และสนามแข่งรถมอเตอร์สปอร์ตระดับมาตรฐานโลก “Chang International Circuit” ซึ่งในวันที่มีการแข่งขันสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติได้กว่าวันละ ๓๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ คน จากข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดบุรีรัมย์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมองเห็นโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ จึงเลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ โดยอาศัยจุดแข็งที่มีในจังหวัดที่สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทยและระดับนานาชาติ และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาทฤษฎี หลักการ ยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารในระดับประเทศและระดับนานาชาติ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและชุมชน
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน และปัญหาอุปสรรคที่พบ
๓. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารและความมั่นคงด้านอาหาร
๔. เพื่อจัดทำแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงานและยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน และแผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

๒. สอบถามและรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนโดยการสัมภาษณ์

๓. จัดทำแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสอบถามความคิดเห็นมาวิเคราะห์เนื้อหา (Context analysis) และนำเสนอแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบการกำหนดแนวทางเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารของประเทศไทย

๒. ทราบสภาพการดำเนินธุรกิจและการส่งเสริมการประกอบการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะของวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน

๓. ทราบแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารและความมั่นคงด้านอาหารในปัจจุบัน

๔. มีแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎี หลักการ ยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยและระดับนานาชาติ

๑. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นพันธกิจร่วมกันระหว่าง ๑๙๓ ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติ ร่วมกันพัฒนาเพื่อให้บรรลุทั้ง ๑๗ เป้าหมาย ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ บนพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

๑. Inclusive Development คือ การพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง การพัฒนาที่คนยากจน คนเปราะบาง คนชายขอบจะต้องมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการพัฒนา

๒. Universal Development คือ มิใช่การพัฒนาที่มุ่งเน้นที่ประเทศยากจนเท่านั้น แต่ทุกประเทศเองก็อยู่ภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและต้องร่วมกันบรรลุเป้าหมายนี้เพื่อสร้างโลกที่ยั่งยืนให้กับคนรุ่นหลัง

๓. Integrated Development คือ การพัฒนาที่บูรณาการ หมายถึงว่า การบรรลุเป้าหมาย SDGs จะทำเพียง ๑ เป้าหมายหรือ ๑ เป้าประสงค์โดด ๆ ไม่ได้ เป้าหมาย SDGs มีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นในระดับเป้าประสงค์ (Targets) การบรรลุ SDGs จะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กันอย่างเป็นระบบ

๔. Locally-focused Development คือ การพัฒนาที่จะต้องเริ่มจากระดับท้องถิ่นหรือ bottom-up ด้วยเหตุผลที่ว่า บริบทของท้องถิ่น ทั้งชนบทและในเมืองนั้น เป็นบริบทที่ใกล้กับตัวผู้คนที่อยู่ และองค์กรที่บริหารจัดการเมืองหรือท้องถิ่นในชนบทเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ การบรรลุ SDGs จึงต้องถูกนำไปพิจารณาในระดับท้องถิ่นให้ได้และดำเนินการในระดับท้องถิ่นให้ได้

๕) Technology-driven Development คือ การพัฒนาที่ต้องอาศัยเทคโนโลยี ทั้งเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร (ICT) และเทคโนโลยีจากการปฏิวัติด้านข้อมูล (Data Revolution) เพื่อทำให้ผลของการพัฒนาถูกเผยแพร่และถูกติดตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุปแล้ว การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย SDGs คือ การร่วมมือกันพัฒนาขององค์กรทุกภาคส่วนของประเทศ โดยจะไม่ทำงานแยกส่วนกันนั่นเอง

๑.๑ SDG เป้าหมายที่ ๒ : ขจัดความหิวโหย (Zero Hunger)

SDG เป้าหมายที่ ๒ มุ่งขจัดความหิวโหยและความอดอยากทุกรูปแบบ โดยการสร้างหลักประกันการเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและมีโภชนาการ ส่งเสริมการเกษตรและประชาชนให้สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืนโดยสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งที่ดินทำกิน เทคโนโลยี และการตลาดอย่างเท่าเทียม (End Hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture) และยังหมายรวมถึงความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเพื่อบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหาร ให้มั่นใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการตลอดทั้งปี และเสริมสร้างรายได้ของผู้ผลิตอาหารรายย่อยโดยประกอบด้วยเป้าประสงค์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ออนไลน์, ๒๕๕๙) ได้แก่

๑.๑ ยุติความหิวโหยและสร้างหลักประกันให้ทุกคน โดยเฉพาะที่ยากจน และอยู่ในภาวะเปราะบางอันรวมถึงทารกได้เข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย มีโภชนาการและเพียงพอตลอดทั้งปี ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓

๑.๒ ยุติภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบและแก้ไขปัญหาความต้องการสารอาหารของหญิงวัยรุ่นหญิงตั้งครรภ์และให้นมบุตร และผู้สูงอายุ ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ รวมถึงบรรลุเป้าหมายที่ตกลงร่วมกันระหว่างประเทศว่าด้วยภาวะแคระแกร็นและผอมแห้งในเด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปี ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๘

๑.๓ เพิ่มผลิตภาพทางการเกษตรและรายได้ของผู้ผลิตอาหารรายเล็ก โดยเฉพาะผู้หญิง คน พื้นเมือง เกษตรกรแบบครอบครัว คนเลี้ยงปศุสัตว์ ชาวประมง ให้เพิ่มขึ้นเป็น ๒ เท่า โดยรวมถึงการเข้าถึงที่ดินและทรัพยากรและ ปัจจัยนำเข้าในการผลิต ความรู้ บริการทางการเงิน ตลาด และโอกาสสำหรับการเพิ่มมูลค่าและการจ้าง งานนอกฟาร์ม อย่างปลอดภัยและเท่าเทียม ภายในปี พ.ศ.๒๕๗๓

๑.๔ สร้างหลักประกันว่าจะมีระบบการผลิตอาหารที่ยั่งยืนและดำเนินการตามแนวปฏิบัติทางการเกษตรมีภูมิคุ้มกันที่จะเพิ่มผลิตภาพและการผลิต ซึ่งจะช่วยรักษาระบบนิเวศ เสริมขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาวะอากาศรุนแรง ภัยแล้ง อุทกภัยและภัยพิบัติอื่นๆและจะช่วยพัฒนาที่ดินและคุณภาพดินอย่างต่อเนื่องภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓

๑.๕ คงความหลากหลายทางพันธุกรรมของเมล็ดพันธุ์พืชที่ใช้เพาะปลูกในไร่นา และสัตว์ที่เลี้ยงตามบ้านเรือน และชนิดพันธุ์ตามธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพืชและสัตว์เหล่านั้น รวมถึงให้มีธนาคารเมล็ดพันธุ์และพืชที่มีการจัดการที่ดีและความหลากหลายทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติและสร้างหลักประกันว่าจะมีการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรทางพันธุกรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องอย่างธรรมและเท่าเทียม ตามที่ตกลงกันระหว่างประเทศ ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓

๑.๖ เพิ่มการลงทุนตลอดจนการยกระดับความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานในชนบท การวิจัยเกษตรและการขยายบริการ การพัฒนาเทคโนโลยี และ

การทำธนาคารยีนของพืชและสัตว์ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการผลิตสินค้าเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาน้อยที่สุด

๑.บ แก้ไขและป้องกันการกีดกันและการบิดเบือนทางการค้าในตลาดเกษตรโลก รวมถึงทางการจัดการ อุดหนุนสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออกทุกรูปแบบและมาตรการเพื่อการส่งออกทุกแบบที่ให้ผลในลักษณะเดียวกันโดยให้เป็นไปตามอาณัติของกรอบการพัฒนาโดฮา

๑.ค เลือกใช้มาตรการที่สร้างหลักประกันได้ว่าตลาดโภคภัณฑ์อาหารและตลาดอนุพันธ์สามารถทำงานได้อย่างเหมาะสมและอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลของตลาดและข้อมูลสำรองอาหารได้อย่างทันการณ์ เพื่อจำกัดความผันผวนของราคาอาหารอย่างรุนแรง

๑.๒ การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๔ กำหนดให้มี “คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (กพย.)” เพื่อให้เป็นกลไกระดับชาติ ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย กรอบทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศที่มีความสมดุล ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ผู้แทนจากทุกกระทรวง ตัวแทนภาคเอกชน (สภาหอการค้าแห่งประเทศไทยและสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย) และตัวแทนภาควิชาการ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อขับเคลื่อนงานของ กพย. จำนวน ๔ คณะ ได้แก่ (๑) คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (๒) คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้าใจและประเมินผลการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๓) คณะอนุกรรมการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (๔) (เพิ่มเติมภายหลัง) คณะอนุกรรมการว่าด้วยการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA)

โดยภายใต้คณะกรรมการชุดที่ ๑ ได้กำหนดให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ ๒: ขจัดความหิวโหย (Zero Hunger) และมีหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงแรงงาน กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำนักงานสถิติแห่งชาติ

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (๒๕๖๑ : ๑๙) รายงานผลการดำเนินงานตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย เป้าหมายที่ ๒ สรุปได้ดังนี้

๑. ประเทศไทยยังคงดำเนินการเพื่อลดจำนวนผู้ขาดสารอาหารอย่างต่อเนื่องโดยการส่งเสริมโภชนาการและให้ความรู้กับประชากรทุกระดับ โดยเฉพาะเด็ก สตรี และคนชรา ส่งผลให้ในปีพ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวนเด็กทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักน้อยกว่า ๒,๕๐๐ กรัม เหลือร้อยละ ๑๑.๑ และเด็กอายุ ๐-๕ ปี สูงดีสมส่วน เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕๐.๘๑ นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้สร้างหลักประกันให้มีระบบการผลิตอาหารอย่างยั่งยืนผ่านโครงการสำคัญ อาทิ การเพิ่มประสิทธิภาพการ

ผลิตรายสินค้า การจัดทำมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร การใช้เครื่องจักรกลทดแทนแรงงาน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เกษตรแปลงใหญ่ การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมโดยใช้ Agri-map ธนาคารสินค้าเกษตร ตลาดสินค้าเกษตร การพัฒนา Smart Farmer การสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุน และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง รวมทั้งให้ความสำคัญในการรวบรวมความหลากหลายและอนุรักษ์พันธุกรรมในธนาคารเชื้อพันธุ์พืช ประมงและปศุสัตว์อย่างยั่งยืน

๒. ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนในระดับท้องถิ่น เพื่อขจัดความหิวโหย และการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละจังหวัด กลุ่มจังหวัด และภูมิภาค โดยภาครัฐจะมีกลไกการดำเนินงานการขับเคลื่อนงานนโยบายสำคัญต่าง ๆ ผ่านหน่วยงานหรือคณะทำงานในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล อาทิ ศูนย์อนามัยและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด มีบทบาทในการสนับสนุนการบรรลุเป้าประสงค์ในเรื่องของการสร้างหลักประกันการเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและมีโภชนาการ คณะอนุกรรมการการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัด มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ในระดับจังหวัดอย่างบูรณาการ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์สู่เกษตรกรและประชาชนในท้องถิ่น อันเป็นการตอบสนองต่อการบรรลุเป้าประสงค์ในเรื่องของความมั่นคงอาหาร การเพิ่มผลิตภาพทางการเกษตร และรายได้ของผู้ผลิตอาหารรายเล็ก รวมทั้งมีระบบการผลิตอาหารและการเกษตรแบบยั่งยืน

๓. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องช่วยกันผลักดันการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ในรูปแบบความร่วมมือที่เรียกว่า “สานพลังประชารัฐ” โดยเป็นกลไกที่ภาคเอกชน และประชาสังคม พันธมิตรทางการเกษตรมีบทบาทเป็นผู้ขับเคลื่อนและสนับสนุนด้านการวิจัยและพัฒนา การให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีและวิชาการ การลงทุนภาคการเกษตรในห่วงโซ่อุปทาน การผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร และการตลาด โดยมีภาครัฐอำนวยความสะดวกร่วมส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการผลิตอาหารที่ปลอดภัย มีโภชนาการ และเพียงพอ ที่ผ่านมามีโครงการสำคัญ อาทิ การส่งเสริมโภชนาการในเด็ก วัยรุ่น และสตรี การสร้างผู้นำด้านสุขภาพเพื่อปรับพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ การรวมกลุ่มการผลิตเกษตรแปลงใหญ่แบบประชารัฐเกษตรสมัยใหม่ การพัฒนาสหกรณ์การเกษตรให้เข้มแข็งโดยการบ่มเพาะสหกรณ์จากความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนที่มีแผนปฏิบัติการตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาพัฒนา Application เพื่อการเกษตร

๒. ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศคือ “ประเทศไทยมีคุณภาพ ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและ

ประโยชน์ส่วนรวม โดยการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย ๖ ประเด็นที่สำคัญ คือ (๑) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย (๒)ขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนา เศรษฐกิจและการกระจายรายได้ (๓) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ (๔) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม (๕) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของ ทรัพยากรธรรมชาติ และ (๖) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้นการสร้างสมดุล ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (๑) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง (๒) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (๓) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (๔) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (๕) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ(๖) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

๒.๑ ยุทธศาสตร์ชาติกับความมั่นคงทางอาหาร

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้นำมาศาสตร์ของพระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลัก ๓ ประการ คือ “มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” ควบคู่กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้ง ๑๗ เป้าหมาย มาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความร่วมมือระหว่างภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมมากที่สุด

ประเด็นยุทธศาสตร์พัฒนาความมั่นคงน้ำ พลังงาน และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการพัฒนาความมั่นคงด้านการเกษตรและอาหารของประเทศและชุมชนในมิติ ปริมาณ คุณภาพ ราคาและการเข้าถึงอาหาร โดยเน้นให้เกิดการพัฒนาความมั่นคงทางการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงและปลอดภัยภายในประเทศ และเป็นฐานการผลิตเกษตรอาหารที่มีคุณภาพและมูลค่าสูง พร้อมทั้งเพิ่มพื้นที่เกษตรผสมผสาน จัดเขตการเกษตร มีการใช้มาตรการตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบ เพื่อลดการบุกรุกและทำลายพื้นที่ป่า รวมทั้งมีการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ เพิ่มการจ้างงานในภาคเกษตรเพื่อรองรับเศรษฐกิจชีวภาพ รวมทั้งยกระดับอาชีพเกษตรกรให้มีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นและมีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกร

๒.๒ ยุทธศาสตร์ชาติกับการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขัน

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับศักยภาพของประเทศบนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ คือ (๑) **ต่อยอดอดีต** โดยมองไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและข้อได้เปรียบของประเทศในด้านอื่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสอดรับกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ (๒) **ปรับปัจจุบัน** เพื่อปูทางสู่อนาคต โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการในอนาคต (๓) **สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต** ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคณะกรรณใหม่ รวมถึงการ

ปรับปรุงแบบธุรกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและยุทธศาสตร์ที่รอบรับอนาคตบนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี และลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

โดยดำเนินการภายใต้ ๕ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

๑. การเกษตรสร้างมูลค่า ให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และความหลากหลายของสินค้าเกษตร

๒. อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต สร้างอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตที่ขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีแห่งอนาคต

๓. สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว รักษาการเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับและเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง

๔. โครงสร้างพื้นฐาน เชื่อมไทย เชื่อมโลก ครอบคลุมถึงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในด้านโครงข่ายคมนาคม พื้นที่และเมือง รวมถึงเทคโนโลยี ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

๕. พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการ ที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ชัดเจน

๓. ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙

เพื่อให้การพัฒนาความมั่นคงด้านอาหารและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารเป็นไปอย่างยั่งยืน คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ ภายใต้พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้จัดทำ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๗๙ ขึ้น เพื่อให้มีความต่อเนื่องกับกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ โดยเชื่อมโยงทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับอาหารและน้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักคิดพื้นฐานในการวางกลยุทธ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล รวมทั้งแนวทางการพัฒนาและปฏิรูปในระดับสากลและระดับประเทศ เช่น SDGs ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และนโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ เป็นต้น โดยกำหนดวิสัยทัศน์คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการ เป็นแหล่งอาหารที่มีคุณภาพสูง ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อชาวไทยและชาวโลกอย่างยั่งยืน” เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการฐานทรัพยากรการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนเสริมสร้างองค์ความรู้ตลอดห่วงโซ่อาหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและพัฒนาผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่รวมถึงผู้บริโภค และก่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการในทุกระดับทั้งในภาวะปกติและวิกฤติ ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์หลัก

ได้แก่ (๑) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงอาหาร (๒) ยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร (๓) ยุทธศาสตร์ด้านอาหารศึกษา และ (๔) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

๓.๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านความมั่นคงอาหาร

ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ “ความมั่นคงด้านอาหาร” หมายความว่า การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคของประชาชนในประเทศ อาหารมีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการตามวัย เพื่อการมีสุขภาพที่ดี รวมทั้งการมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยา และความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของประเทศ ทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติ สาธารณภัยหรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านความมั่นคงอาหารมีเป้าประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการอย่างยั่งยืน อันเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจชีวภาพ ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตอาหารอย่างมีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของทุกภาคเน้นการสร้างให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการอย่างยั่งยืน ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตอาหารอย่างมีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จำนวน ๙ กลยุทธ์ ได้แก่ ๑) การเร่งรัดปฏิรูปการถือครองที่ดินและการคุ้มครองพื้นที่เกษตร ๒) จัดการทรัพยากรน้ำและดิน เพื่อการเกษตรและป่าชุมชน ๓) พัฒนานโยบายการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการและเกื้อหนุนความมั่นคงด้านพลังงาน ๔) พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตอาหาร ๕) สร้างแรงจูงใจในการทำเกษตร และเพิ่มจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ ๖) ส่งเสริมการเข้าถึงอาหารในระดับท้องถิ่น ชุมชน และครัวเรือน ๗) ปรับปรุงและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านสินค้าเกษตรและอาหารเพื่อรองรับสถานการณ์ ความมั่นคงด้านอาหารทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤติ ๘) สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชนและภาคประชาชนในการรักษาความมั่นคง ๙) วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมตลอดห่วงโซ่อาหารด้านอาหาร

๓.๒ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงอาหารในประเทศไทย

พระราชบัญญัติอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้มีคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการและเลขาธิการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน ๑๕ หน่วยงาน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านที่เกี่ยวข้อง เป็นกรรมการ โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา เป็นกรรมการและเลขานุการ และผู้อำนวยการสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการร่วม ทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบและมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ส่งเสริมและสนับสนุน ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดทำนโยบายหรือการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง กำกับดูแล ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน และแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะเรื่อง หรือคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

การดำเนินงานที่ผ่านมาภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ฯ ยังถือเป็นช่วงการเปลี่ยนผ่านการดำเนินงานจากเดิมคือแต่ละหน่วยงานมีการดำเนินงานจำกัดเฉพาะตามบทบาทหน้าที่ของตน มาสู่การทำงานอย่างบูรณาการภายใต้กรอบยุทธศาสตร์หลักเดียวกัน ดังนั้น คณะกรรมการอาหารแห่งชาติจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะเรื่องชุดที่ ๑ คณะกรรมการขับเคลื่อนด้านความมั่นคงอาหารตลอดห่วงโซ่ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงอาหารได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและผลักดันการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ ตามยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงอาหาร และการแต่งตั้งอนุกรรมการ ภายใต้คณะกรรมการเฉพาะเรื่อง คณะที่ ๑ คณะกรรมการขับเคลื่อนด้านความมั่นคงอาหารตลอดห่วงโซ่ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานและติดตามการดำเนินงานตัวชี้วัดให้บรรลุเป้าหมายกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศ โดยมีผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดด้านความมั่นคงอาหาร ดังนี้

๑. จำนวนผู้ขาดสารอาหารของประเทศไทย (Hunger/ Undernourished People) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติและกระทรวงสาธารณสุขสำรวจและวิเคราะห์จำนวนผู้ขาดสารอาหารของประเทศไทย (Hunger/ Undernourished People) ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๕๙ พบจำนวนผู้ขาดสารอาหารของประเทศไทยลดลงมากกว่าครึ่งหนึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบายพัฒนาประเทศที่ส่งผลให้ดัชนีชี้วัดความอดอยากหิวโหยลดลงเร็วกว่าเวลาเป้าหมายที่กำหนดไว้คือ ๓ ปี (นับจากปี พ.ศ. ๒๕๓๓) อันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายพัฒนาในด้านการเกษตรและอาหาร ร่วมกับการพัฒนาด้านการสาธารณสุขและด้านอาหารศึกษาอย่างต่อเนื่องจึงทำให้ประเทศไทยได้รับรางวัลจำนวน ๒ รางวัลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่จะมอบให้กับประเทศที่สามารถลดจำนวนของประชากรที่ขาดสารอาหารได้ตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ได้แก่ รางวัล “Recognizing Outstanding Progress in Fighting Hunger” ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และรางวัล “Recognizing Achievements in the Fight Against Hunger” ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ อย่างไรก็ตาม ยังมีประชากรอีกบางส่วนประมาณร้อยละ ๗.๔ ที่ยังอยู่ในภาวะขาดสารอาหารหรือทุพโภชนาการ จึงเป็นประเด็นท้าทายในการดำเนินงานความมั่นคงด้านอาหารในระยะต่อไปที่จะต้องลดสัดส่วนประชากรที่อดอยากหิวโหยให้น้อยลงอีกเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติที่มีเป้าหมายในการขจัดภาวะอดอยากและหิวโหยของประชากร (SDG๒: Zero Hunger)

๒. อัตราการพึ่งพาตนเองด้านอาหารสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้คำนวณอัตราการพึ่งพาตนเอง (Self-Sufficiency Ratio: SSR) ซึ่งหมายถึงดัชนีที่ชี้ให้เห็นถึงการพึ่งพาภายในประเทศเพื่อความยั่งยืนซึ่งเป็นการผลิตสอดคล้องกับการใช้ในประเทศที่มีความสมดุล (หากค่า SSR มากกว่า ๑๐๐ หมายถึงการผลิตที่เกินกว่าการใช้ในประเทศ และหากค่า SSR น้อยกว่า ๑๐๐ หมายถึงการผลิตที่ไม่เพียงพอต่อการใช้ในประเทศ) ในที่นี้จะเป็นการแสดงผล SSR ซึ่งเป็นอัตราการพึ่งพาตัวเองของสินค้าเกษตรที่สำคัญที่จะส่งผลถึงการมีโภชนาการที่ดีและส่งผลถึงความมั่นคงอาหารในอนาคตได้ สรุป SSR เป็นรายกลุ่มทางโภชนาการได้ ดังนี้

กลุ่มคาร์โบไฮเดรต มีสินค้าที่สำคัญคือ ข้าว ซึ่งโดยเฉลี่ย ๔ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘ นั้น มีค่า SSR เกิน ๑๐๐% ถึง ๒ เท่า แต่ผลผลิตรวมมีทิศทางลดลง และมันสำปะหลังซึ่ง มีค่า SSR เกิน ๑๐๐% ถึง ๓ เท่าโดยเฉลี่ยจาก ๔ ปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นการผลิตที่ใช้ในอุตสาหกรรมต่อเนื่องในการเลี้ยงสัตว์ มีค่า SSR ต่ำกว่า ๑๐๐% คือมีค่า SSR เฉลี่ย ๔ ปี อยู่ที่ ๙๗.๘๗% ซึ่งเป็นการผลิตที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ อ้อย มีค่า SSR เฉลี่ย ๔ ปี มากกว่า ๑๐๐% อยู่ ๔ เท่า ค่า SSR อยู่ที่ ๔๓๘.๕๒%

กลุ่มไขมัน มีสินค้าที่สำคัญคือ ปาล์มน้ำมัน มีค่า SSR เฉลี่ย ๔ ปีอยู่ที่ ๒๐๖.๒๙% และ มะพร้าว มีค่า SSR เฉลี่ย ๔ ปีอยู่ที่ ๙๑.๕๒% ถั่วเหลือง มีค่า SSR ต่ำกว่า ๑๐๐% มากคือมีค่า SSR เฉลี่ย ๔ ปี อยู่ที่ ๒.๕๓% ซึ่งเป็นการผลิตที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ และอาจกระทบต่ออุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่นๆ ได้

กลุ่มโปรตีน มีสินค้าที่สำคัญคือ ไข่ไก่ ไข่เนื้อ และเนื้อสุกร ซึ่งโดยเฉลี่ย ๔ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘ นั้น มีค่า SSR เกิน ๑๐๐% กุ้ง ซึ่งมีค่า SSR เฉลี่ย ๔ ปีเกิน ๑๐๐% ถึง ๘ เท่าซึ่งเน้นการผลิตเพื่อการส่งออก

กลุ่มวิตามิน มีสินค้าที่สำคัญคือ พืชผัก ผลไม้ ส่วนใหญ่มีค่า SSR เกิน ๑๐๐% ยกเว้นกระเทียมและหอมหัวใหญ่ที่มีค่า SSR เฉลี่ย ๔ ปี ๕๓.๑๙% และ ๔๙.๐๔%

๔. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ ด้วยการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทุกกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอน เพื่อร่วมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ดังนั้น การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จึงเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ในลักษณะของการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ๑๐ ยุทธศาสตร์ โดยในแต่ละยุทธศาสตร์กำหนดประเด็นการพัฒนา แผนงาน/โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง ๕ ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมทรัพยากรของประเทศในทุกด้านให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม พร้อมกำหนดแนวคิดและกลไกการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อกำกับให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ

๔.๑ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนเน้นให้เศรษฐกิจเติบโตได้ตามศักยภาพและมีเสถียรภาพ ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขัน

สูงขึ้น ภาคการส่งออกเติบโตและขยายตัวจนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย การลงทุนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ประชาชนเข้าสู่ระบบภาษีมากยิ่งขึ้น ผลผลิตทางการผลิตของประเทศเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจรายสาขา โดยเฉพาะภาคการเกษตรมีความยั่งยืน เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ประเด็นยุทธศาสตร์ย่อยที่ ๓.๒ การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุน เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ สร้างรายได้และกระจายรายได้สู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึงนำมาซึ่งความเข้มแข็งของทั้งเศรษฐกิจในภาพรวมและเศรษฐกิจฐานรากตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการพัฒนาภาคการเกษตรมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

๑.เสริมสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดย (๑) พัฒนาและบำรุงรักษาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร รวมทั้งจัดระบบการปลูกพืชให้สอดคล้องปริมาณน้ำที่ทำได้ (๒) คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมที่มีศักยภาพและขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกรให้มากขึ้น และ (๓) ส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ในการรวบรวม คัดเลือก และปรับปรุงพันธุ์กรรมพืช สัตว์ สัตว์น้ำ และจุลินทรีย์ของท้องถิ่น

๒.สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรแบบมีส่วนร่วม โดย (๑) ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาปัจจัยการผลิต (๒) วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปใหม่ ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความหลากหลายของสินค้า และ (๓) พัฒนารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อปรับระบบการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

๓.ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ โดย (๑) พัฒนาระบบมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล (๒) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้คุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัยและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ และ (๓) ขับเคลื่อนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง

๔.เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร โดย (๑) เสริมสร้างศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและการรวมกลุ่ม (๒) ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตพืช ปศุสัตว์ และการทำประมงให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด (Zoning) (๓) วิจัยพัฒนาและใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรสมัยใหม่ในกระบวนการผลิต (๔) สนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร และการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรชีวภาพเพื่อต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง (๕) บริหารจัดการผลผลิตอย่างเป็นระบบครบวงจร (๖) พัฒนากลไกจัดการความเสี่ยงที่กระทบต่อสินค้าเกษตร และ (๗) สร้างความร่วมมือด้านการเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้าน

๕. ส่งเสริมและเร่งขยายผลแนวคิดการทำเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย (๑) ส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการเกษตร (๒) ส่งเสริมขยายผลและพัฒนาการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และ (๓) ควบคุมการใช้สารเคมี การเกษตรที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด

๖. พัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคเกษตรและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ โดย (๑) พัฒนาระบบข้อมูลด้านอุปสงค์และอุปทานด้านการเกษตร (๒) สร้างบุคลากรด้านการเกษตร และ (๓) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรให้ทันสมัย

การพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ได้แบ่งกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มอุตสาหกรรมที่ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นฐานที่เข้มแข็งที่จะต่อยอดไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นก้าวหน้ามากขึ้น และ (๒) กลุ่มอุตสาหกรรมอนาคตที่ใช้โอกาสจากบริษัทใหม่ ๆ ของโลก ซึ่งการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะเน้นการพัฒนาต่อยอดความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพปัจจุบันเพื่อยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ดังนี้

๑. พัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานของการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการปรับกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้วยการมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในภาคอุตสาหกรรมให้มีทักษะขั้นก้าวหน้าเพื่อต่อยอดฐานองค์ความรู้เทคโนโลยีเดิมไปสู่การใช้และพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูง การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยใช้ระบบอัตโนมัติในกระบวนการผลิตมากขึ้นและสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าที่สูงขึ้นโดยการวิจัยและพัฒนาการใช้นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์และพื้นฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสถาบันการศึกษาและภาคอุตสาหกรรม

๒. สร้างระบบกลไกและเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงความร่วมมือของภาคธุรกิจในกลุ่มคลัสเตอร์ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการวัตถุดิบต้นน้ำภาคเกษตรจนถึงบริการขนส่งและกระจายสินค้าปลายทางอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นอุปสงค์หรือความต้องการของตลาดเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันการสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดห่วงโซ่การผลิต

๓. สนับสนุนการกระจายการลงทุนไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศและในภูมิภาคอาเซียน เพื่อสร้างฐานการเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าที่เข้มแข็งของอุตสาหกรรมในภูมิภาคอาเซียน และขยายโอกาสของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในการเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่าของโลก

๔. ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาตลาดสำหรับสินค้าที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะตลาดในประเทศโดยสนับสนุนการจัดซื้อวัตถุดิบและสินค้าที่ผลิตภายในประเทศที่มีมาตรฐาน พร้อมทั้งมุ่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจของผู้บริโภคในประเทศในการให้ความสำคัญกับการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐานมากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
ให้ความสำคัญกับการดำเนินการยกระดับคุณภาพบริการทางสังคมให้ทั่วถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาและสาธารณสุข การเพิ่มทักษะแรงงานและการใช้นโยบายแรงงานที่สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและเสริมสร้างรายได้สูงขึ้น และการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนในเรื่องการสร้างอาชีพ รายได้ อาทิ การสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคมการพัฒนาองค์กรการเงินฐานรากและการเข้าถึงเงินทุนเพื่อสร้างอาชีพ และการสนับสนุนการเข้าถึง ปัจจัยการผลิตคุณภาพดีที่ราคาเป็นธรรม และเพิ่มประสิทธิภาพ

การใช้งบประมาณเชิงพื้นที่และบูรณาการเพื่อการลดความเหลื่อมล้ำ โดยมีแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการทุน ที่ดินและทรัพยากรภายในชุมชน ดังนี้

๑. สร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ให้มีขีดความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจุดยืนทางความคิด มีธรรมาภิบาลในการบริหาร และพัฒนาชุมชนส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง

๒. ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่และการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

๓. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน สนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน ส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม (วิสาหกิจชุมชน) และส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว

๔. สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน คุ้มครองการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้านตำบลที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานรากโดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

๕. สนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ บริการ และการจัดการทรัพยากรในชุมชน ในลักษณะเป็นหุ้นส่วนกับหน่วยงานภาครัฐ อปท. ในการดูแลคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเปิดรับสมาชิกทุกคนในท้องถิ่นโดยไม่เลือกปฏิบัติผลักดัน พ.ร.บ. โฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน

๕. นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐

“ไทยแลนด์ ๔.๐” เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญสามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑ ได้ ปัจจุบันประเทศไทยยังอยู่ในยุค “๓.๐” ซึ่งการพัฒนาประเทศเน้นไปทางอุตสาหกรรมหนักและการส่งออกเป็นหลัก รายได้ของประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับกลาง ทำให้ประเทศไทยอยู่ในภาวะติดกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) มาเป็นระยะเวลาช้านาน แม้จะมีพัฒนาการมาจากในอดีตจากยุคประเทศไทย ๑.๐ ซึ่งเน้นการเกษตรเป็นหลักและยุคประเทศไทย ๒.๐ ที่เน้นการพัฒนาประเทศไปทางอุตสาหกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมเบา

เป็นส่วนมาก ดังนั้น ประเทศไทย ๔.๐ จึงมีความมุ่งมั่นที่จะปรับเปลี่ยนเป็น“เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” (Value-Based Economy) โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์”ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนผ่านของระบบที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่โมเดลประเทศไทย ๔.๐ คือ (กระทรวงอุตสาหกรรม, ๒๕๕๙)

๑.การเปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรจะต้องเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)และมีรายได้ที่สูงขึ้น

๒. การเปลี่ยนจากการเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแบบเดิม (Traditional SMEs) ที่รัฐจะต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่มีศักยภาพสูง

๓.การเปลี่ยนจากการให้บริการแบบเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่การบริการที่สร้างมูลค่าสูง (High Value Services)

๔.การเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

ดังนั้น ประเทศไทย ๔.๐ จึงเป็นการพัฒนาเครื่องยนต์เพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจชุดใหม่ (New Engines of Growth) ด้วยการเปลี่ยนความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศ คือ “ความหลากหลายเชิงชีวภาพ” และ “ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรม” ให้เป็น “ความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน” โดยการใช้ความคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนาต่อยอดการพัฒนาเป็น ๒ กลุ่มหลัก ๕ กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม เป้าหมาย คือ (๑) กลุ่มที่มีการใช้เทคโนโลยีระดับทั่วไป ได้แก่ (๑) กลุ่มอาหาร เกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ และ (๒) กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ และ(๒) กลุ่มที่มีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ได้แก่ (๑) กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม (๒) กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว และ (๓) กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง

พิมพ์ธัญญา ช้องเสนาะ, ๒๕๖๐วิเคราะห์ว่า ปัญหาที่เหนียวรั้งศักยภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศ ดังนั้น หัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคประเทศไทย ๔.๐ คือ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ทุกภาคส่วนมีความพร้อมซึ่งเปรียบการพัฒนาเศรษฐกิจเหมือนร่างกายของมนุษย์ การที่เศรษฐกิจสามารถเดินไปข้างหน้าได้อย่างมีความมั่นคง ร่างกายจะต้องมีสุขภาพที่แข็งแรง และมีภูมิคุ้มกัน กลไกภายในร่างกายต้องทำงานประสานกันได้ดีซึ่งเศรษฐกิจของประเทศไทยปัจจุบันอยู่ในภาวะเทียบได้กับคนวัยกลางคนที่มีความสุขภาพเรื้อรัง เดินช้าลง วิ่งไม่ทันเพื่อนบ้าน และไม่อาจรองรับความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเร่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในทุกภาคส่วน ดังนี้

๑. **รัฐบาล** ซึ่งเปรียบเสมือน “สมอง” มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและสั่งการให้หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเปรียบเสมือนอวัยวะส่วนต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เดินหน้าขับเคลื่อนประเทศไปในทิศทางที่พัฒนาด้วยวิสัยทัศน์ระยะยาว ให้ความสำคัญกับมิติของ “ผลิตภาพ คุณภาพ และความยั่งยืน” กระจายโอกาสในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างกว้างขวาง ต่อเนื่องและจริงจัง

๒. **หน่วยงานภาครัฐ** ซึ่งเปรียบเสมือน “โครงกระดูก” มีหน้าที่พยุ่งให้ร่างกายตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ในฐานะเป็นผู้วางกฎเกณฑ์กติกาและน่านโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ หน่วยงานภาครัฐจะต้องปรับการดำเนินงานใน ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) การปรับปรุงกฎหมาย กฎเกณฑ์และกติกา ให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง (๒) การปรับบทบาทหน่วยงานภาครัฐและการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ โดยการลดบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในส่วนที่ไม่จำเป็น เน้นการเป็น “ผู้สนับสนุน” ในภาคธุรกิจ และ (๓) การปรับกลไกการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐให้โปร่งใส เปิดกว้าง และสามารถตรวจสอบได้

๓. **ระบบการเงิน** ซึ่งเปรียบเสมือน “เส้นเลือด” มีหน้าที่สูบฉีดสภาพคล่องหมุนเวียนเลี้ยงอวัยวะต่าง ๆ ให้สามารถเติบโตอย่างเต็มศักยภาพ และเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการทางการเงินของประชาชนอย่างทั่วถึงในราคาถูกและเป็นธรรม

๔. **ภาคธุรกิจ** ซึ่งเปรียบเสมือน “กล้ามเนื้อ” มีหน้าที่ขับเคลื่อนร่างกายให้เดินไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วสามารถรับแรงปะทะ และมีความยืดหยุ่นปรับตัวตามสภาวะต่าง ๆ ได้ดี

๕. **ภาคประชาชน** ซึ่งเปรียบเสมือน “เซลล์” มีหน้าที่ปรับตัวตามสัญญาณที่ระบบต่าง ๆ ส่งมา โดยประชาชนต้องมีทักษะและวินัยที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและมีทัศนคติในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

กลไกการขับเคลื่อนนโยบาย ประเทศไทย ๔.๐

ประเทศไทย ๔.๐ เป็นโมเดลที่น่ากลไกการขับเคลื่อนความมั่งคั่ง (Engines of Growth) มาพัฒนาเพื่อนำประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ประเทศไทยหลุดพ้น ๓ กับดักที่ประเทศเผชิญอยู่ในปัจจุบัน คือกับดักรายได้ประเทศปานกลาง กับดักความเหลื่อมล้ำ และกับดักความไม่สมดุลของการพัฒนา โดยประกอบด้วยกลไก ๓ ประการ ได้แก่

๑. กลไกการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เป็นกลไกที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมเพื่อการยกระดับผลิตภาพ (Productive Growth Engine) มีเป้าหมายสำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูงที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมปัญญา เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ เป็นกลไกที่ตอบโจทย์การก้าวข้าม “กับดักรายได้ปานกลาง”

๒. กลไกการขับเคลื่อนด้วยการสร้างการมีส่วนร่วม เป็นกลไกขับเคลื่อนที่เน้นให้คนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Growth Engine) มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้การสร้างโอกาสและความมั่งคั่งอย่างเท่าเทียม เป็นกลไกที่ตอบโจทย์การก้าวข้าม “กับดักความเหลื่อมล้ำ”

๓. กลไกขับเคลื่อนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green Growth Engine) เป็นกลไกที่คำนึงถึงการพัฒนากระบวนการผลิตให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ปรับแนวคิดจากเดิมที่

คำนึงถึงความได้เปรียบเรื่องต้นทุน (Cost Advantage) เป็นหลักมาสู่การคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้จากการลดความสูญเสียที่เกิดขึ้นทั้งระบบ (Lost Advantage) เป็นกลไกที่ตอบโจทย์ “กับดักความไม่สมดุลของการพัฒนา” ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและชุมชน

๑. ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร

องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations; FAO) ให้คำนิยามความมั่นคงทางอาหารใน ๔ มิติ คือ

๑.๑ ความเพียงพอของอาหาร (Food availability) หมายถึง การมีอาหารเพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับการบริโภค

๑.๒ การเข้าถึงอาหาร (Food access) หมายถึง การเข้าถึงทรัพยากรและมีสิทธิ์ที่จะได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เพียงพอ

๑.๓ การใช้ประโยชน์ของอาหาร (Utilization) หมายถึง การใช้ประโยชน์ของอาหารผ่านการได้รับอาหารที่เพียงพอ น้ำที่สะอาด สุขอนามัยและการดูแลสุขภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการมีสุขภาพที่ดี ซึ่งรวมถึงปัจจัยที่ไม่ใช่อาหาร เช่น การค้า วัฒนธรรม เป็นต้น

๑.๔ ความมีเสถียรภาพทางอาหาร (Stability) ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารได้ในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นยามปกติ หรือยามที่เกิดวิกฤติ

ดังนั้น ข้างต้น “ความมั่นคงด้านอาหาร” ไม่เพียงแต่หมายถึงการมุ่งให้ประชาชนได้รับและเข้าถึงอาหารที่มีโภชนาการที่ดีเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการใช้ประโยชน์จากอาหารในแง่อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกัอาหารโดยตรง เช่น ด้านการค้าและวัฒนธรรม เป็นต้น

๒. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและชุมชน

ศยามล เจริญรัตน์, ๒๕๕๗ ทบทวนความหมายการให้นิยามของคำว่า ความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตในชุมชนในพื้นที่กะเหรี่ยงและชนเผ่า พบว่า ความเข้าใจในประเด็นของการอยู่ร่วมของ “คน และ ป่า” ยังคงเป็นประเด็นความขัดแย้งและความไม่เข้าใจระหว่างคนในหรือกลุ่มชาติพันธุ์ และเจ้าหน้าที่หรือผู้ดำเนินการรักษากฎหมาย อันเนื่องมาจากชุดองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มคนใช้หรือที่เรียกว่า “คนในป่า” กับคนที่มีหน้าที่รักษา หรือ “คนนอกป่า” มีฐานขององค์ความรู้ที่ต่างชุดกัน เป็นปัญหาที่กระทบต่อการอนุรักษ์ป่า คนในพื้นที่ป่าที่อยู่อาศัยมาก่อนการประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่ยังดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของตนภายใต้ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีแบบเดิม ตามความเชื่อของการอยู่ร่วมกับป่าที่เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ มีฐานความเชื่อที่คนอยู่กับป่าได้อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ในขณะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้รักษาป่าให้นิยามความเชื่อที่คนในป่าเป็นผู้ทำลายและตัดดวงประโยชน์จากสภาพแวดล้อม อีกทั้งฐานความคิดของคนอยู่กับป่าไม่ใช่แนวทางการอนุรักษ์ที่แท้จริง ระบบวิถีชีวิตที่คนอยู่ในป่าคือการทำลายป่า ดังนั้นการจำกัดพื้นที่ทำกินและการสร้างกฎเกณฑ์ข้อห้ามในการอยู่อาศัยในป่าที่คนในป่าไม่เข้าใจเพราะขัดต่อวิถีชีวิตที่ผ่านมา สถานการณ์เหล่านี้นำมาซึ่งความขัดแย้งกระทบกระทั่งในรูปแบบต่างๆ เรื่อยมา และด้วยการถูกจำกัดสิทธิในการกำหนดวิถีการผลิตและวิถี

ชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งกลายเป็นความไม่มั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตในที่สุด ดังนั้น แนวคิดเรื่องความพอเพียงเป็นที่ถูกกล่าวถึงในเชิงเศรษฐศาสตร์ในแง่ของการผลิต และใช้อย่างมีความสมดุลกัน ซึ่งต้องมองต่อไปถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรในชุมชน ภายใต้สิทธิในการที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ภายใต้กรอบของความเป็นธรรมที่ต่างได้รับการยอมรับเพื่อนำไปสู่วิถีชีวิตที่ยั่งยืนท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไปเพราะแนวคิดของวิถีชีวิตที่ยั่งยืน (Sustainable livelihoods - SL) จะเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่มนุษย์จะรับมือกับความกดดันและการปรับตัวในระยะยาวที่มีความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีชีวิต (อ้างอิงใน Rennie and Singh, ๑๙๙๖) ดังนั้นแนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดและวิธีที่จะแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นฐานของชุมชนให้สามารถรับมือกับปัญหาต่างๆ อันเกิดจากความเครียด การปรับตัวที่เป็นพลวัตให้สอดคล้องกับปัจจุบัน และปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกได้ภายใต้ศักยภาพของชุมชนที่ประกอบด้วยทุนต่างๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ต่อไป ซึ่งรวมถึงการสร้าง ความมั่นคงในชีวิตให้เกิดขึ้นภายใต้ข้อจำกัดที่เกิดขึ้น

วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์ (๒๕๕๘) ศึกษาพัฒนาการแนวคิดของนโยบายด้านการเกษตรที่เกี่ยวกับประเด็นความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยกับการพัฒนาด้านเกษตรกรรม (Agricultural Development) และการพัฒนาพึ่งตนเองแบบยั่งยืนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) พบว่า แม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศที่มีความสมบูรณ์ทางอาหาร แต่ก็ได้รับผลกระทบจากประเด็นความมั่นคงทางอาหารในเวทีระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศไทยต้องหันมาตระหนักและเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับปัญหาด้านอาหารที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายด้านเกษตรกรรมให้เชื่อมโยงและสอดคล้องกับแนวคิดด้านอาหารที่ครอบคลุมในหลายมิติ ซึ่งในช่วงแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๑-๓) เน้นการสร้างผลผลิตให้เพียงพอ (Availability) ต่อความต้องการ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ ตระหนักถึงปัญหาภาวะการเข้าถึงอาหาร (Accessibility) เนื่องจากปัญหาความยากจนและความเท่าเทียม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ และ ๖ ให้ความสำคัญกับห่วงโซ่อาหารโดยเฉพาะประเด็นสิ่งแวดล้อม (Environment) เน้นการพัฒนาและการทำเกษตรอย่างยั่งยืน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ ซึ่งเกิดขึ้นในยุคหลังสงครามเย็นให้ความสำคัญกับเกษตรกร และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ให้ความสำคัญเชื่อมโยงระหว่างภาคเกษตรกับเกษตรกร จากปัญหาความยากจนและวิกฤตเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิตอย่างยั่งยืนในฐานะแหล่งผลิตอาหารโลกและเพื่อประสิทธิภาพในการแข่งขันในเวทีระหว่างประเทศพร้อมกันนำ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เข้าเป็นนโยบายของการพัฒนาประเทศไทย นับเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะพัฒนาและเสริมสร้างเสถียรภาพในภาคการเกษตรของไทยให้สามารถรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ กำหนดให้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ” เป็นองค์การหลักในประเด็นด้านอาหาร และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้บรรจุประเด็น “ความมั่นคงทางอาหาร” ไว้เป็นสาระสำคัญของการพัฒนาประเทศ รวมถึงแนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตภาคเกษตรของประเทศให้เข้มแข็งมากขึ้น ดังนั้น การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นความมั่นคงทางอาหารจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยสามารถสร้างความสัมพันธ์ของการพัฒนาประเทศกับการจัดการระบบเกษตรที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรมเพื่อนำมาซึ่งความมั่นคงทางอาหารของไทยอย่างยั่งยืน

สุพรรณิ ไชยอำพร (๒๕๖๐) พบว่า ความหมายของความมั่นคงทางอาหารในทัศนะของชุมชน หมายถึง การมีระบบการผลิต และ/หรือระบบสรรหาอาหารที่มีความสมดุลกับการบริโภคที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน โดยสิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมมีจำนวน ๑๙ สิ่งด้วยกัน ได้แก่

๑. ความหลากหลายของประเภทอาหารในแต่ละมื้อ
๒. สามารถรับประทานอาหาร/เข้าถึงแหล่งอาหารได้ทุกเมื่อตามความต้องการ
๓. การมีรายได้ที่เพียงพอต่อการซื้ออาหาร
๔. การกินอาหารอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย
๕. การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และสารเคมี
๖. การมีร่างกายอึดอวบ ผิวพรรณสดใส
๗. การไม่มีโรคที่เกิดจากการรับประทานอาหารที่ไม่เหมาะสม
๘. การมีความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการของผู้ประกอบอาหาร/จัดอาหารในครอบครัว
๙. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการอาหารที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยและสุขภาพของคนในครอบครัว

๑๐. การวางแผนในการทำอาหาร/ประกอบอาหาร
๑๑. สถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
๑๒. การมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยต่อระบบนิเวศน์ของชุมชน
๑๓. ความรู้เกี่ยวกับการผลิตอาหารที่ปลอดภัยกับสุขภาพของผู้บริโภค
๑๔. การมีความรู้เกี่ยวกับอาหารดั้งเดิมของชุมชน
๑๕. การมีระบบการผลิต/สรรหาทรัพยากรอาหารที่สมดุลกับการบริโภคของคนในชุมชน

๑๖. การมีแหล่งผลิตของส่วนรวม/มีพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตอาหารของชุมชน
๑๗. การมีแหล่งจัดเก็บอาหารของส่วนรวม
๑๘. การมีระบบการแบ่งปันอาหารในชุมชน
๑๙. การมีสหกรณ์กลางเพื่อสวัสดิการทางด้านอาหารของชุมชน

การศึกษานี้พบความสอดคล้องของความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อความมั่นคงทางอาหารและหลักการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทและวิถีความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ดังนั้นการวางรากฐานที่ก่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ จะสามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ สร้างความมั่นคงในทุกมิติของชุมชน และนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

แนวคิดในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และปัญหาอุปสรรคที่พบ

๑. ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็คนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ม.ป.ป.) วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศซึ่งดำเนินการภายใต้หลักการอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

๑.๑ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการเป็นหลัก โดยอาจมีคณนอกกร่วมดำเนินการ แต่ไม่ใช่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

๑.๒ ผลผลิตที่ได้มาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร และแรงงานในชุมชนเป็นหลัก

๑.๓มุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด

๑.๔ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรม และสังคมในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองจนเกิดเป็นนวัตกรรมของชุมชน

๑.๕ เป็นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนสังคมที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น

๑.๖ มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ประสานผนึกกำลัง และเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ

๑.๗มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

๑.๘มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมายที่สำคัญ เพื่อพัฒนาเป็นให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะพัฒนาธุรกิจที่สูงขึ้นต่อไป

๒. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีเจตนารมณ์ให้เป็นกฎหมายเพื่อบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ วิสาหกิจชุมชนได้รับการรับรองตามกฎหมาย เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีเศรษฐกิจที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป โดยกำหนดให้

๑)กรมส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

๒)จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นกรรมการ

และเลขานุการ ทำหน้าที่ให้ความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายและแผนการพัฒนาและส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำแนะนำแก่วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่งเสริมและช่วยเหลือการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชน และให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จังหวัดดำเนินการในระดับจังหวัด โดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัดทำหน้าที่และรับผิดชอบเกี่ยวกับงานของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด และคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน

๓) ให้มีกระบวนการส่งเสริม/สนับสนุนการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจร เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

๔) มีนายกรัฐมนตรีรักษาการตาม พรบ. นี้

๓. ลักษณะการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชน

การประกอบกิจการในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเป็นได้ทั้งวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการรวมตัวของครอบครัวหรือชุมชน หรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการรวมตัวระหว่างวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ ๒ กลุ่มขึ้นไป เพื่อประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนใน ๒ ลักษณะ ได้แก่

๓.๑ การผลิตสินค้า ได้แก่ การผลิตพืช การผลิตปศุสัตว์ การผลิตประมง การผลิตปัจจัยการผลิต การแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เครื่องไม้/เฟอร์นิเจอร์ ดอกไม้ประดิษฐ์ ของชำร่วย/ของที่ระลึก เครื่องจักสาน เครื่องปั้นสิ่งประดิษฐ์จากโลหะ เครื่องประดับ/อัญมณี เครื่องหนัง เครื่องจักรกล และการผลิตสินค้าอื่น ๆ

๓.๒ การให้บริการ ได้แก่ ออมทรัพย์ชุมชน ร้านค้าชุมชน ท่องเที่ยว สุขภาพ ซ่อมเครื่องจักรกล และบริการอื่น ๆ

ปัจจุบันมีการจดทะเบียนเพื่อประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศ (ข้อมูล ณ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑) มีจำนวนทั้งสิ้น ๘๘,๘๒๒ แห่ง มีจำนวนสมาชิก ๑,๕๒๒,๘๘๙ ราย แบ่งเป็นการประกอบกิจการแบบวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๘๘,๓๕๖ แห่ง และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๔๖๖ แห่ง ในกลุ่มกิจการผลิตสินค้ามีการผลิตพืชมากที่สุด จำนวน ๒๘,๓๔๑ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙๑ ของจำนวนวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด รองลงมาเป็นการผลิตปศุสัตว์ จำนวน ๒๑,๖๘๙ แห่ง และการผลิตในกลุ่มอาหารสำเร็จรูป ได้แก่ การแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร และเครื่องดื่ม จำนวน ๑๕,๔๗๘ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔๒ และ ๑๗.๔๓ ตามลำดับ ส่วนในกลุ่มการให้บริการมีการดำเนินกิจการออมทรัพย์ชุมชนมากที่สุด จำนวน ๔,๕๐๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๗ ของจำนวนวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด รองลงมาเป็นร้านค้าชุมชน จำนวน ๒,๐๖๓ แห่ง และการท่องเที่ยว จำนวน ๑,๐๙๗ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ และ ๑.๒๔ ตามลำดับ โดยในภาพรวมพบว่าการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกษตรและอาหาร คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๗๙ ของกิจการทั้งหมด (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๑)

๔. ปัญหาที่พบจากการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน

ปัญหาที่พบจากการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนที่รวบรวมจากการศึกษาต่าง ๆ พบปัญหาในลักษณะเดียวกัน เช่น

๔.๑ **ปัญหาด้านการตลาด** เป็นปัญหาสำคัญของวิสาหกิจชุมชนจำนวนมาก เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ นำวิถีชาวบ้านมาใช้ในการผลิตนำการตลาด โดยไม่ได้ทำสำรวจตลาดหรือวางแผนทางการตลาดไว้ก่อนว่า เมื่อผลิตสินค้าออกมาแล้วจะขายให้ใคร ขายที่ไหน ขายอย่างไร และจะต่อยอดให้สินค้าแตกต่างจากที่อื่นได้อย่างไร เราจึงเห็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ต่างกันเพียงฉลากวางขายอยู่ในงานแสดงสินค้า

๔.๒ **ด้านการบัญชีและการเงิน** สมาชิกยังขาดความเข้าใจในเรื่องการจดทะเบียน เป็นวิสาหกิจชุมชนตามเจตนารมณ์ของ พรบ. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งต้องสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอาชีพให้เกิดความก้าวหน้าและยั่งยืน ไม่ใช่เพียงแค่สนับสนุนเงินทุนช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ จึงไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำระบบบัญชีที่ดีทำให้ไม่ทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริง นอกจากนี้ การขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินต้องให้สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนร่วมกันเป็นผู้ค้ำประกัน แต่สมาชิกโดยมากไม่อยากจะเป็นผู้ค้ำประกันเนื่องจากไม่ยอมรับผิดชอบหากวิสาหกิจไม่สามารถผ่อนส่งได้ หรือบางแห่งนำเงินสินเชื่อมาใช้เพื่อส่วนตัว และอีกสาเหตุหนึ่งคือการขาดเงินสดหมุนเวียนในกลุ่ม เนื่องจากต้องขายสินค้าให้แก่พ่อค้าคนกลางด้วยระบบเงินเชื่อ จึงทำให้กลุ่มขาดสภาพคล่องทางการเงิน

๔.๓ **ด้านการผลิต** สมาชิกยังขาดความรู้ในการบริหารจัดการการผลิต หรือพัฒนาทักษะการผลิตที่ส่งผลต่อคุณภาพของสินค้า จึงทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง หรือมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ หรือขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิตทำให้ไม่สามารถส่งมอบสินค้าทันตามความต้องการของลูกค้า นอกจากนี้ กรณีวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตอาหารแปรรูปหรือเครื่องดื่ม ยังพบปัญหาในการผลิตให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนดและไม่สามารถขอเลข อย. ซึ่งเป็นมาตรฐานบังคับหรือไม่สามารถขอรับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ และส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภค

๔.๔ **ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ** สมาชิกจำนวนมากไม่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการทำการตลาดซึ่งเป็นช่องทางการตลาดที่สำคัญในยุคปัจจุบัน หรือคุ้นชินกับการจัดทำระบบบัญชีแบบเดิม ๆ แม้ว่าจะผ่านการอบรมและได้รับการสนับสนุนโปรแกรมสำเร็จรูปช่วยในการทำบัญชีซึ่งอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดจากการคำนวณได้

๔.๕ **ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์** วิสาหกิจชุมชนส่วนมากประสบปัญหาในเรื่องของการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้น่าดึงดูด แม้ว่าบางแห่งจะได้รับการช่วยเหลือด้านการออกแบบจากหน่วยงานภาครัฐแต่ก็ยังประสบปัญหาด้านต้นทุนของบรรจุภัณฑ์ที่มีราคาสูงเนื่องจากมีกำลังในการสั่งซื้อน้อยเมื่อเทียบกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่

๔.๖ **ด้านต้นทุนการผลิต** อันเนื่องมาจากกระบวนการผลิต บรรจุภัณฑ์ แรงงาน การเก็บรักษาและการขนส่ง และการบริหารจัดการที่ดี

๔.๗ **ด้านการดำเนินการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนต่อ

คณะรัฐมนตรี โดยเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐ คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงานและปัญหาที่พบเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ต่อไป

ปัญหาในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่

๔.๗.๑ วิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานหรือแหล่งทุนต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี ซึ่งมีเพียงร้อยละ ๒๙ ของวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน ส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพระดับปานกลางและยังต้องปรับปรุงยังขาดโอกาสในการเข้าถึงการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณของหน่วยงาน ความยากในการเข้าถึงแหล่งทุนหรือกองทุนต่าง ๆ ซึ่งมีเงื่อนไขเฉพาะ และการไม่มีกองทุนให้การสนับสนุนเป็นการเฉพาะเพื่อการบ่มเพาะและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเป็นผู้ประกอบการที่มีศักยภาพสูงขึ้น

๔.๗.๒ วิสาหกิจชุมชนใช้ประโยชน์จากแผนพัฒนากิจการอันเกิดจากการสนับสนุนและผลักดันโดยสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการได้เพียงจำนวนหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่แผนฯ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนากิจการ นอกจากนี้ ผลการส่งเสริมโดยหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากแผนฯ ที่จัดทำขึ้น

๔.๗.๓ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถดำเนินการตามยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งคณะกรรมการได้ให้ความเห็นชอบไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ เนื่องจากไม่มีภาระผูกพันกับระบบงบประมาณเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการส่งเสริมได้ตามบทบาทภารกิจ

๔.๗.๔ วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนเกือบทั้งหมดไม่เป็นนิติบุคคล ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่ภาครัฐกำหนดให้ผู้รับประโยชน์เป็นนิติบุคคล รวมทั้งไม่สามารถถือครองทรัพย์สินและทำนิติกรรมสัญญาเกี่ยวกับองค์กรอื่นได้ วิสาหกิจชุมชนเหล่านี้จึงมีข้อจำกัดในการประกอบการ

๔.๗.๕ โครงสร้างองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารงานในฐานะสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการและทำหน้าที่ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรมส่งเสริมการเกษตรยังอยู่ระหว่างการจัดตั้งหน่วยงานที่เป็นทางการ จึงเป็นข้อจำกัดของการบริหารเพื่อให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ชัชชนก เตชะวณิช(๒๕๖๑) ศึกษาปัจจัย (ปัจจัยที่ต้องมีมาก่อนและเป็นสาเหตุของการเกิดตัวแปรตาม) ที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย ความได้เปรียบในการแข่งขัน การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ โดยใช้ทฤษฎี Balance scorecard เป็นตัววัดความสำเร็จจากผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านลูกค้า (การสร้างลูกค้าใหม่ การเก็บรักษาลูกค้าเดิม ความพึงพอใจของลูกค้า) ด้านกระบวนการภายใน (การได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานต่าง ๆ ในการผลิต มีการรับคำสั่งซื้อและจัดส่งที่มีประสิทธิภาพ มีความพยายามลดความผิดพลาดของขั้นตอนการทำงานและจำนวนของที่เสียหาย มีการสรรหาพนักงานที่มีความรู้ความชำนาญเหมาะสมกับลักษณะงานมาเพิ่ม

ประสิทธิภาพในการบริหารงาน) ด้านการเรียนรู้และการเติบโต (จัดให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรบุคคล การพัฒนาเครื่องมือเพื่ออำนวยความสะดวกในการเพิ่มประสิทธิภาพ การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมในที่ทำงาน) และด้านการเงิน (สร้างรายได้และกำไร มีการใช้ทรัพย์สินและการลงทุนที่มีประสิทธิภาพ) ซึ่งพบว่า

๕.๑ ความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว สร้างความแตกต่าง มุ่งตลาดเฉพาะส่วน (Niche Market) ซึ่งสำคัญมากสำหรับธุรกิจขนาดเล็กด้วยข้อจำกัดของความสามารถในการผลิตและการทำการตลาด และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างครบวงจร

๕.๒ การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำวิสาหกิจชุมชนต้องมีความเข้าใจและเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง เสริมสร้างความรู้อย่างสม่ำเสมอเพื่อเพิ่มสมรรถนะและทักษะการจัดการ อันเป็นแนวทางไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนในระยะยาว ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ องค์กรที่มีความได้เปรียบด้านการแข่งขันจะมีลักษณะของความยืดหยุ่น การร่วมมือร่วมใจ การรวมกลุ่ม และการกระจายอำนาจซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร ซึ่งการรวมกลุ่มหรือการร่วมมือร่วมใจ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๓ ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ (Servant Relationship) ด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ คือ การเห็นคุณค่าของผู้อื่น การพัฒนาผู้อื่น การสร้างสังคมชุมชน การแสดงออกทางคุณธรรม และมีความมุ่งมั่นจริงจัง เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความร่วมมือกันทำงานให้วิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้ โดยประธานกลุ่มจะต้องมีความสามารถในการประยุกต์ใช้การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ ความพอเพียง ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การเสริมสร้างความรู้และคุณธรรม การพึ่งตนเองของชุมชน และการสร้างเครือข่าย ควบคู่ไปกับความได้เปรียบในการแข่งขัน จึงจะก่อให้เกิดผลสำเร็จสูงสุด

ทั้งนี้ ความสำเร็จของการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น ๕ มิติ ได้แก่ (๑) ด้านการเงิน (๒) ด้านลูกค้า (๓) ด้านกระบวนการภายใน (๔) ด้านการเรียนรู้และเติบโต และ (๕) ด้านความสุข ซึ่งมิติด้านความสุขเป็นผลสำเร็จที่สำคัญที่สุดของการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน ที่เกิดจากความรู้สึกมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าของร่วมกันในวิสาหกิจชุมชน มีความพึงพอใจในชีวิต มีความสบายใจในการทำงาน ยอมรับปัญหาและพร้อมที่จะแก้ไข มีความสุขในการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ความรู้สึกมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ และมีความภาคภูมิใจในตนเองและวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบการอยู่อันก่อให้เกิดความรักสามัคคีในชุมชน และนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง เมื่อชุมชนเข้มแข็งก็จะสามารถทำให้ระบบเศรษฐกิจฐานรากดีขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ก่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนแก่ประเทศชาติต่อไป ซึ่งเป็นการเสริมสร้างยุทธศาสตร์ของชาติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔

ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดบุรีรัมย์และแผนการพัฒนาจังหวัด

๑. ข้อมูลพื้นฐาน

จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ ๓๘๕ กิโลเมตร ทางรถไฟประมาณ ๓๗๖ กิโลเมตรมีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดขอนแก่นมหาสารคามและสุรินทร์ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดสระแก้วและราชอาณาจักรกัมพูชา และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมาพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๐.๓๙ ล้านตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๖.๔๕ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๑ ของพื้นที่ประเทศไทย และมีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๕.๐๕ ล้านไร่ มีคำขวัญประจำจังหวัด คือ “เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม เลิศล้ำเมืองกีฬา”

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงที่เกิดจากการระเบิดของภูเขาไฟ สามารถแบ่งลักษณะภูมิประเทศได้ ๓ ลักษณะ คือ พื้นที่สูงและภูเขาทางตอนใต้พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นตอนกลางของจังหวัดและพื้นที่ราบลุ่มตอนเหนือริมฝั่งแม่น้ำมูล

การปกครองประกอบด้วย ๒๓ อำเภอ ๑๘๘ ตำบล ๒,๕๔๖ หมู่บ้าน ๔๕๔,๙๒๖ ครัวเรือน ประชากร ๑,๕๙๑,๙๐๕ คน (แบ่งเป็นชาย ๗๙๒,๙๖๓ คน หญิง ๗๙๘,๙๔๒ คน) อำเภอเมืองบุรีรัมย์มีประชากรมากที่สุด มีจำนวน ๒๒๐,๒๘๔ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๓.๘๓ ส่วนอำเภอโนนสุวรรณมีจำนวนประชากรน้อยที่สุด มีจำนวน ๒๕,๒๐๓ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๑.๕๘ ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๓ แห่ง เทศบาลตำบล ๕๙ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๔๖ แห่ง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) มากที่สุด จำนวน ๓๖๕,๖๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๘๕ รองลงมาคือ อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน ๒๘๙,๕๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๔๘

๒. สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดบุรีรัมย์มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) เท่ากับ ๘๒,๐๖๔ ล้านบาท รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (GPP PER CAPITA) ๖๕,๕๘๖ บาท จัดเป็นลำดับที่ ๑๐ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และลำดับที่ ๖๒ ของประเทศ โครงสร้างทางเศรษฐกิจขึ้นกับการผลิต ๔ สาขาหลัก ได้แก่ สาขาการเกษตร การค้า อุตสาหกรรม และการบริการ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ๔ ชนิด ได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารามีสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ ๕ ชนิด ได้แก่ โคเนื้อ โคนม กระบือ ไก่เนื้อและไก่ไข่ มีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน ๕๘๒ แห่ง เงินลงทุน ๒๗,๒๕๑.๕๐ ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนที่มีมูลค่าการลงทุน ๒๖,๗๐๕.๐๔ ล้านบาท โดยส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมเกษตร เช่น โรงสีข้าว โรงงานแปรรูปมันสำปะหลัง โรงงานน้ำตาล เป็นต้น ธุรกิจการค้าที่สำคัญในจังหวัด คือ ธุรกิจค้าส่งประเภทวัสดุก่อสร้าง/อุปกรณ์ชิ้นส่วน สิ่งทอ วัสดุก่อสร้าง ภาคการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด คือ การท่องเที่ยวเกี่ยวกับอารยธรรมขอมโบราณ มีภูเขาไฟที่ดับแล้ว ๖ แห่ง มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง คือ สนามฟุตบอลและสนามแข่งรถ และมีจุดผ่อนปรนการค้าช่องตะกั่ว ติดกับชายแดนประเทศกัมพูชา

๓. การดำเนินกิจการในลักษณะวิสาหกิจชุมชน

ปัจจุบันมีการจดทะเบียนเพื่อประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ (ข้อมูล ณ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑) มีจำนวนทั้งสิ้น ๓,๑๙๑ แห่ง มีจำนวนสมาชิก ๖๔,๗๘๐ ราย แบ่งเป็นการประกอบกิจการแบบวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๓,๑๗๔ แห่ง และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๑๗ แห่ง ในกลุ่มกิจการผลิตสินค้ามีการผลิตพืชอาหารมากที่สุด จำนวน ๑,๒๕๖ แห่งคิดเป็นร้อยละ ๓๙.๓๖ ของจำนวนวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด รองลงมาเป็นการผลิตปศุสัตว์ จำนวน ๑,๐๗๓ แห่งและการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอและเสื้อผ้า จำนวน ๔๑๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖๒ และ ๑๒.๘๕ ตามลำดับ ส่วนในกลุ่มการให้บริการมีการดำเนินกิจการร้านค้าชุมชนมากที่สุด จำนวน ๖๙ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๖ ของจำนวนวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด รองลงมาเป็นการบริการชุมชน จำนวน ๖๖ แห่ง และการท่องเที่ยว จำนวน ๕ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๗ และ ๐.๑๖ ตามลำดับ โดยในภาพรวมพบว่า กิจการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตรและอาหาร จำนวน ๓,๒๓๒ แห่ง (๑ กิจการอาจประกอบกิจการมากกว่า ๑ อย่าง) (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๑)

๔. แผนการพัฒนาจังหวัด

๔.๑ ศักยภาพการพัฒนาจังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่ผลิตข้าวหอมมะลิพันธุ์ดียางพารา ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดโลก เกษตรอินทรีย์ในด้านการท่องเที่ยวมีแหล่งโบราณสถานและอารยธรรมขอมที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามมีประเพณีวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ สนามฟุตบอลช้างอารีนาและสนามแข่งรถช้าง อินเตอร์เนชั่นแนล เซอร์กิต ที่สร้างได้มาตรฐานโลกทำเลที่ตั้งของจังหวัดมีภูมิประเทศที่ดีและการคมนาคมที่สะดวกด้านอุตสาหกรรมมีโรงงานเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะโรงสีข้าวด้านแรงงานมีกำลังแรงงานประมาณ ๕๕๘,๐๗๗ คนรวมทั้งแรงงานฝีมือส่งออกและแรงงานที่มีคุณภาพซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในต่างประเทศนอกจากนี้ภาคเอกชนมีความสนใจที่จะมาลงทุนสร้างเขตอุตสาหกรรมเป็นพันธมิตรและเชื่อมโยงระบบรวมถึงพันธมิตรการเชื่อมโยงระบบการท่องเที่ยวกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน

๔.๒ การพัฒนาจังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาจังหวัด ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔) คือ “ศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก เศรษฐกิจมั่นคง สังคมสันติสุข ๙ ดี” และได้กำหนดจุดยืนทางยุทธศาสตร์ โดยจะทำให้จังหวัดบุรีรัมย์เป็นเมืองท่องเที่ยวและกีฬามาตรฐานโลก โดยใช้ปราสาทพนมรุ้งซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดที่เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกเป็นจุดขายและเป็นจุดศูนย์กลางในการท่องเที่ยวของจังหวัดและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆภายในจังหวัดเช่นการท่องเที่ยวด้านกีฬา(สนามฟุตบอล สนามแข่งรถการส่งเสริมเมืองมวยไทยโลกเป็นต้น) ตลอดจนเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับจังหวัดข้างเคียงและประเทศเพื่อนบ้านนครวัดนครธมของประเทศกัมพูชา

โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจำนวน ๔ ยุทธศาสตร์ ได้แก่

๑.ด้านเศรษฐกิจ "เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก และการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้พื้นฐานของการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย" เน้นการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก และศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้พื้นฐานของการผลิตสินค้าด้านการเกษตรและอาหารปลอดภัยมาตรฐานสากล

๒.ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต "คนบุรีรัมย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคง ยั่งยืน บนพื้นฐานความพอเพียง" เน้นให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดีมีสุข หมู่บ้านและชุมชนเข้มแข็ง ตามหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี

๓.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม "ทรัพยากรธรรมชาติสร้างสรรค์ชีวิตและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม" เน้นการพัฒนาแหล่งน้ำและคุณภาพของน้ำอย่างสมดุล พื้นฟูอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าและความหลากหลายทางชีวภาพแบบมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน และจัดการขยะและการลดมลพิษอย่างเป็นระบบและการมีส่วนร่วมของประชาชน

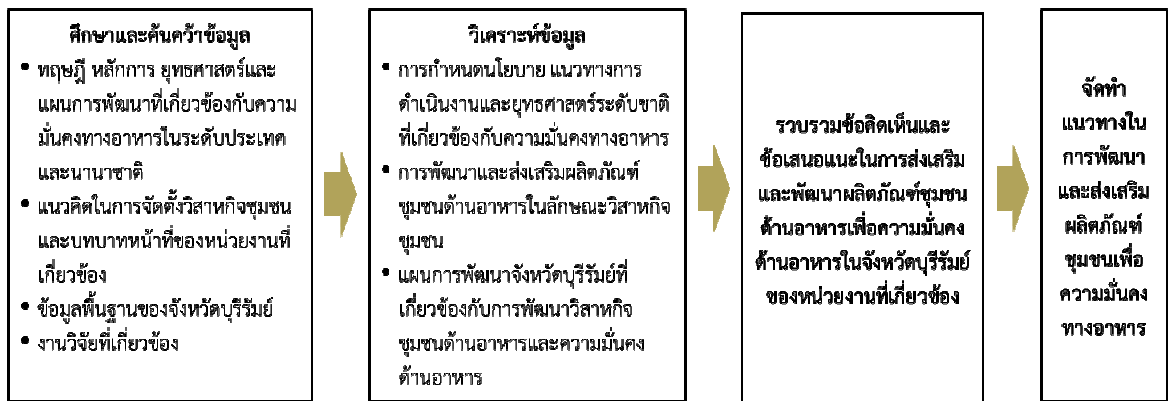
๔.ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ "บุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี" เน้นการรักษาความสงบสุขและอบอุ่นในสังคม ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและมีคุณภาพชีวิตที่ดี และลดอุบัติเหตุทางถนนและสาธารณภัย

การดำเนินงานตามแผนการพัฒนาจังหวัดส่งผลให้จังหวัดบุรีรัมย์สามารถกำหนดจุดยืนทางยุทธศาสตร์จากเดิมบุรีรัมย์ เป็นเมืองผ่าน แต่ปัจจุบันเป็นเมืองพัก โดยมีสนามฟุตบอลช้างอารีนา สามารถเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจากปีละ ๕๐๐,๐๐๐ คน เป็นปีละ ๓,๐๐๐,๐๐๐ คน มีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณ ๑๐,๐๐๐ ล้านบาท โดยที่คนมาเที่ยวในวันที่มีการจัดกิจกรรมแข่งขันฟุตบอลและแข่งรถ เฉลี่ยมากกว่าวันปกติ (เฉลี่ยวันละ ๖,๐๐๐ คน) โดยสนามดังกล่าวใช้เวลาในการก่อสร้างเพียง ๒๕๖ วัน ซึ่งเป็นสถิติที่เร็วที่สุดในโลก มีความจุผู้ชม ๓๒,๖๐๐ คน และสนามแข่งรถช้าง อินเตอร์เนชั่นแนล เซอร์กิต ที่สร้างได้มาตรฐานโลก เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงกีฬา ร่วมการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม และการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวบุรีรัมย์ได้ทั้งปี ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมด้านกีฬาที่เกิดขึ้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเมืองบุรีรัมย์จากแต่เดิมที่เป็นศูนย์กลางด้านเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวไปสู่การรองรับการค้าและบริการที่หลากหลายมากขึ้น ตลอดจนเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นการเดินทางในการพัฒนาเมืองสู่ "World Class Sport City" ภายใต้วิสัยทัศน์ "บุรีรัมย์เมืองกีฬามาตรฐานโลก" โดยเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด ได้แก่ ต้องเป็น ๑ ใน ๑๐ เมืองของไทยที่นักท่องเที่ยวต้องมา เปลี่ยนจากเมืองพักเป็นเมืองผ่าน และในอนาคตบุรีรัมย์จะมุ่งพัฒนาสู่การเป็น Sport Entertainment Hub ของอาเซียน เป็นเมืองแห่งสุขภาพ Health And Wellness City รองรับคนในอาเซียนและนานาชาติด้านการพักผ่อน ฟื้นฟู ดูแลสุขภาพ การดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งจะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจากเดิมในปี ๖๐ จำนวน ๑,๖๒๗,๓๒๘ คน เป็น ๖ ล้านคน ซึ่งจะกระจายรายได้ให้ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

สำหรับการจัดการปัญหาอาชญากรรม จังหวัดบุรีรัมย์อยู่ระหว่างการวางแผนและจัดระบบสร้างภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวให้เป็น "บุรีรัมย์ Lifestyle" เนื่องจาก

นักท่งเกี่ยวข้องต้องการเห็นสิ่งที่เป็น Unseen และความเป็น Slow Live ของคนไทย และประธาน สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดมีความเชื่อมั่น ใน ๓ เรื่อง เพื่อการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ให้เป็นที่ไปตาม เป้าหมายที่หนด คือ Creativity, Sharing Economy และการใช้ Digital ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

ทิศทางการพัฒนาและกำหนดนโยบายในระดับนานาชาติและระดับชาติต่างให้ ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหารโดยการกำหนดนโยบายในระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ทางอาหารและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) สะท้อนให้เห็นว่า แต่ละหน่วยงานมีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อสร้าง ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนไทยอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

บทที่ ๓

การวิเคราะห์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

การกำหนดยุทธศาสตร์ระดับชาตินโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

การวิเคราะห์การกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยได้แก่ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs), ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐), แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ และยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ โดยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์สาระสำคัญที่ระบุถึงการดำเนินการเพื่อความมั่นคงทางอาหารโดยตรงจำนวน ๘ ด้าน (ตารางที่ ๑) ดังนี้

๑. ด้านการขับเคลื่อน แบ่งเป็น (๑) การกำหนดตัวชี้วัดด้านความมั่นคงทางอาหารที่ชัดเจน (๒) การกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน และ (๓) มีการประเมินผลการดำเนินงาน

๒. ด้านการบริหารจัดการ แบ่งเป็น (๑) การเข้าถึงแหล่งอาหาร (๒) การส่งเสริมด้านโภชนาการและอาหารปลอดภัย (๓) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในพื้นที่ และ (๔) การจัดการการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๓. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แบ่งเป็น (๑) การส่งเสริมให้มีการผลิตบุคลากรรองรับ (เกษตรกรรุ่นใหม่) (๒) การพัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการพัฒนา และ (๓) การส่งเสริมให้มีหลักสูตรการศึกษาหรือมีสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารเฉพาะด้านในมิติต่าง ๆ

๔. การพัฒนาด้านการผลิต แบ่งเป็น (๑) ส่งเสริมการให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทำกินหรือใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร (๒) การส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง (๓) การส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนด้านการเกษตรในพื้นที่ (๔) การจัดทำมีมาตรการในการรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๕. การพัฒนาด้านการตลาด แบ่งเป็น (๑) การส่งเสริมให้ตลาดในประเทศขยายตัว (๒) การส่งเสริมการส่งออก และ (๓) การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์

๖. การใช้หรือปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการพัฒนาเพื่อความมั่นคงด้านอาหารทุกมิติ

๗. การส่งเสริมด้านการเงิน แบ่งเป็น (๑) การส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุน และ (๒) การจัดทำนโยบาย/มาตรการเพื่อประกันราคาพืชผลทางการเกษตรเพื่อความมั่นคงด้านรายได้ของเกษตรกร

๘. การส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น (๑) การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ด้านปัจจัยการผลิต และ (๒) การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์พบว่า ประเด็นสำคัญและทิศทางการขับเคลื่อนหลักของยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) ได้วิเคราะห์สภาพปัญหาสถานการณ์ และความท้าทายต่าง ๆ ของประเทศกำหนดเป็นวิสัยทัศน์การพัฒนาของประเทศ เป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะยาวและตัวชี้วัด และยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่จัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ และถ่ายทอดเป้าหมาย ประเด็นการพัฒนาและแนวทางการดำเนินการของยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) โดยขับเคลื่อนในลักษณะของ Quick Win ที่ต้องดำเนินการในประเด็นเร่งด่วนในช่วง ๕ ปีแรก (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕) ส่วนนโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ เป็นโมเดลในการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” อย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นการขับเคลื่อนในรูปแบบ “ประชารัฐ” ตามแนวทางที่ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ได้วางไว้ และยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ เป็นยุทธศาสตร์เฉพาะที่จัดทำขึ้นเพื่อให้การพัฒนาความมั่นคงด้านอาหารและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับSDGs ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และนโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ทำให้เห็นว่า การดำเนินการเพื่อความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทยในภาพใหญ่ มีทิศทางที่ชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

เมื่อศึกษาในรายละเอียดของยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยนั้นพบว่า มีมิติการมองเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่ต่างไป โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) มุ่งเน้นที่จะบรรลุความมั่นคงทางอาหารเพื่อขจัดความหิวโหย ซึ่งมีมิติความมั่นคงทางอาหารของ SDGs คือการให้ความสำคัญกับการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการอย่างเหมาะสม ส่งเสริมการเกษตรอย่างยั่งยืน ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและกำลังการผลิตของเกษตรกรรายเล็กให้เข้าถึงแหล่งที่ดินทำกิน เทคโนโลยีที่จะช่วยในการผลิต และการได้รับการส่งเสริมทางการตลาดอย่างเท่าเทียม และการสร้างความเชื่อมั่นในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิต และได้กำหนดตัวชี้วัดที่ประเทศสมาชิกจะต้องบรรลุเป้าหมายขจัดความหิวโหยในทุกรูปแบบภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ โดยดำเนินการร่วมกับเป้าหมายอื่น ๆ ที่กำหนดไว้ โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ

๑. ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐)

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) ได้บัญญัติเรื่องของความมั่นคงทางอาหารไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาความมั่นคงน้ำ พลังงาน และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความมั่นคงด้านการเกษตรและอาหารของประเทศและชุมชนในมิติปริมาณ คุณภาพ ราคาและการเข้าถึงอาหาร เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเกษตรและเพิ่มผลิตภาพการเกษตรแบบบูรณาการ เพิ่มพื้นที่เกษตรแบบผสมผสาน จัดเขตการเกษตร ใช้มาตรการการตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบเพื่อลดการบุกรุกและทำลายป่า พัฒนาเกษตรรุ่นใหม่

ยกระดับรายได้เกษตรกรต่อหัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีความภาคภูมิใจในอาชีพ แต่ยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าวมีประเด็นย่อยในเรื่องการจัดการเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมในทุกด้านทั้งการสร้างเศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจภาคทะเล สภาพภูมิอากาศ การพัฒนาเมือง ชุมชน และอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ และการยกระดับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมของคนไทย จึงมีตัวชี้วัดที่สะท้อนความสำเร็จของการดำเนินงานในภาพกว้าง ได้แก่ (๑) พื้นที่สีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (๒) สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมได้รับการฟื้นฟู (๓) การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (๔) ปริมาณก๊าซเรือนกระจก มูลค่าเศรษฐกิจฐานชีวภาพ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารในทางอ้อมนอกจากนี้การขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติทั้งระบบยังไม่เป็นรูปธรรมมากนัก เนื่องจากขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดเตรียม (ร่าง) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติในการประชุมเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒ สรุปความได้ว่า คณะรัฐมนตรีมีมติมอบหมายให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฐานะฝ่ายเลขาของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น พร้อมทั้งประสานให้หน่วยงานของรัฐปรับปรุงแผนงาน/โครงการภายใต้ ๑๕ ประเด็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการในช่วง ๕ ปีแรก (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕) ของยุทธศาสตร์ชาติ (Quick Win) ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ โดยกำหนดหน่วยงานหลักและหน่วยงานบูรณาการให้ชัดเจนครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอีกครั้ง ส่วนการติดตามและประเมินผลจะเริ่มเปิดระบบรายงาน (eMENSUR) อย่างสมบูรณ์เมื่อ (ร่าง) ระเบียบว่าด้วยการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ... ได้ประกาศใช้

๒. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) กำหนดเป้าหมายที่ต้องบรรลุในระยะ ๕ ปี และแนวทางการพัฒนาที่เชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ให้มีการปฏิบัติและทิศทางกำกับที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ประเทศไทยยังต้องขับเคลื่อนการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคและภูมิภาคต่อเนื่องจากการดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ เพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกให้ผู้ประกอบการไทยสามารถไปลงทุนในต่างประเทศและสามารถใช้จุดเด่นในเรื่องที่ตั้งเชิงภูมิศาสตร์ให้เกิดผลเต็มที่ในการที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาค อีกทั้งเพิ่มบทบาทและการมีส่วนร่วมของประเทศไทยในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน อาหาร และน้ำ ดังนั้นมิติความมั่นคงทางอาหารของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จึงเป็นความเสียหายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติที่ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตทางการเกษตรของโลก ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร มีผลกระทบต่อส่งออกของประเทศ และรายได้ของเกษตรกรแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ บัญญัติยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารไว้ใน ๒ ยุทธศาสตร์ คือ

๒.๑ ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ประเด็นยุทธศาสตร์ย่อยการเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันให้เศรษฐกิจรายสาขา ด้านการเกษตรมุ่งเน้นการสร้างเสริมความเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุน เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ สร้างรายได้และกระจายรายได้สู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาตั้งแต่การจัดการระบบการปลูกพืช ให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำที่ทำได้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ และพัฒนาปัจจัยสนับสนุน การบริหารจัดการภาคเกษตรทั้งการพัฒนาฐานข้อมูล การสร้างบุคลากร และปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยได้ตั้งตัวชี้วัดให้อัตราการขยายตัวของภาคเกษตรเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓ ต่อปี และเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น ๕๙,๔๖๐ บาทต่อครัวเรือน และมีพื้นที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นเป็น ๕ ล้านไร่ ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๔

๒.๒ ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นการสร้างเสริมความมั่นคงทางด้านน้ำและการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอกับการผลิตและการบริโภค เพื่อป้องกันปัญหาการขาดแคลนน้ำและลดความเสียหายจากอุทกภัยและภัยแล้ง โดยได้กำหนดให้ ลุ่มน้ำสำคัญของประเทศ ๒๕ ลุ่มน้ำ มีแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างสมดุลระหว่างความต้องการใช้น้ำกับปริมาณน้ำต้นทุน และมีการแปลงไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม, ประสิทธิภาพการใช้น้ำในพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น, ประสิทธิภาพการใช้น้ำทั้งภาคการผลิตและการบริโภคเพิ่มขึ้น, พื้นที่และมูลค่าความเสียหายจากอุทกภัยและภัยแล้งมีแนวโน้มลดลง และพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นปีละ ๓๕๐,๐๐๐ ไร่

ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวจะเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดภาพใหญ่ของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และได้หลักการพัฒนาดังกล่าวให้มีความเชื่อมโยงเข้ากับนโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนแม่บทของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นขั้นตอนทั้งทิศทางวัตถุประสงค์ เป้าหมายตัวชี้วัด อาทิ (๑) ยุทธศาสตร์สินค้าเกษตรเป็นรายพืชเศรษฐกิจ ๔ สินค้า คือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน และอ้อย (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๙) (๒) ยุทธศาสตร์ข้าวไทย (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒) (๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศรัวไทยสู่โลก (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔) (๔) ร่างกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย โดยมีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินแผนงานและโครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ซึ่งการดำเนินการตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้วางระบบการติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมเน้นการติดตามประเมินผลที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วม มุ่งเสนอผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบด้วยการประเมินตนเองเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และติดตามผลอย่างใกล้ชิด ควบคู่กับการให้หน่วยงานกลางทำหน้าที่ประเมินผลอีกครั้ง ซึ่งจะมีการประเมิน ๓ ช่วง ได้แก่ ก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางระบบติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐

นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ เป็นโมเดลในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศด้วยฐานขององค์ความรู้ การใช้นวัตกรรม และการกระจายโอกาสอย่างทั่วถึงเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่สุดคือ ทรัพยากรมนุษย์ ในการนำประเทศไทยไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนา ๕ กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ซึ่งกลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารคือ กลุ่มอุตสาหกรรมเกษตร อาหาร และเทคโนโลยีชีวภาพ มี roadmap ในการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงจากความหลากหลายทางชีวภาพและเทคโนโลยีชีวภาพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของผลิตผลการเกษตรและอาหารระดับพรีเมียม เป็นผู้ส่งออกเทคโนโลยีด้านการเกษตร เมล็ดพันธุ์ เป็นต้น ดังนั้น มิติของความมั่นคงทางอาหารของนโยบายฯ จึงเน้นที่ความมั่นคงอันเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและพัฒนาการเกษตรทุกด้าน ทั้งการวางแผนรองรับด้านความรู้ การพัฒนาบุคลากรรองรับความต้องการในอนาคต การส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลและนวัตกรรมต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เชื่อมโยงทั้งห่วงโซ่การผลิต รวมถึงการบริหารจัดการให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุน และเข้าถึงแหล่งเงินทุนโดยแนวทางในการพัฒนาใน ๑-๓ ปีแรก จะมุ่งในการพัฒนาระบบการแชร์ข้อมูล การจัดการ Big Data การจัดทำแอปพลิเคชันสำหรับเกษตรกร การเป็นศูนย์กลางด้านเมล็ดพันธุ์ คุณภาพและอาหารสัตว์ และการเป็นเกษตรกรสมัยใหม่ (Smart farmers) ส่วนการพัฒนาใน ๓-๕ ปี จะมุ่งเน้นในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพมูลค่าสูง และเป็นศูนย์กลางอาหารคุณภาพระดับพรีเมียม และการพัฒนาใน ๕-๑๐ ปี จะมุ่งเน้นการเป็นศูนย์กลางการส่งออกเทคโนโลยีสำหรับการเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร และบรรจุภัณฑ์ โดยมีเป้าหมายการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจใน ๕ ปีแรก คิดเป็น ๕๐,๐๐๐ ล้านบาท นอกจากนี้ นโยบายดังกล่าวได้กำหนดระบบนิเวศในการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ คลัสเตอร์เทคโนโลยีที่ต้องพัฒนา จุดตั้งต้นที่ต้องริเริ่ม ปัจจัยที่จะต้องเติม และกฎหมาย กฎระเบียบที่ต้องผ่อนปรน และกำหนดให้ดำเนินโครงการนำร่อง (Flagship Project) ที่จะนำไปสู่การเกิดเทคโนโลยี/ อุตสาหกรรมเป้าหมาย ที่เกิด High Impact มีผลสืบเนื่องต่อโครงการอื่น ๆ มีความพร้อมในระดับหนึ่ง และสามารถทำให้เกิดผลในระยะเวลา ๑-๓ ปี โดยมอบหมายให้หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ (มหาวิทยาลัย) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และ BOI ซึ่งหากมีการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวแล้ว ตัวชี้วัดความสำเร็จด้านความอยู่ดีมีสุขในสังคม คือ (๑) เปลี่ยนเกษตรกรให้เป็น smart farmers จำนวน ๒๐,๐๐๐ คน ภายใน ๕ ปี และ ๑๐๐,๐๐๐ คน ภายใน ๑๐ ปี (๒) เกษตรกรมีรายได้สุทธิเงินสดทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น ๖๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน ภายใน ๕ ปี และ ๑๐๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือนภายใน ๑๐ ปี ตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม คือ (๑) มีการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นเป็น ๔๐ ล้านไร่ ภายใน ๕ ปี และเป็น ๖๐ ล้านไร่ ภายใน ๑๐ ปี (๒) พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ได้รับรองมาตรฐานเพิ่มขึ้นเป็น ๕๐๐,๐๐๐ ไร่ ภายใน ๕ ปี และเป็น ๒ ล้านไร่ ภายใน ๑๐ ปีซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวจะเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดภาพใหญ่ของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย อย่างไรก็ตาม

นโยบายดังกล่าวยังขาดการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และการกำหนดบทบาทของหน่วยงานที่มีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายด้านอาหาร นั่นคือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งมีพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นเครื่องมือในการดำเนินการโดยตรง

๔. ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙

ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ เป็นยุทธศาสตร์ด้านอาหารในทุกมิติโดยเฉพาะ โดยความมั่นคงทางอาหารในมิติของยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารฯ หมายถึง การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคในประเทศ มีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้ง มีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยา และความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของประเทศ ทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติ สาธารณภัยหรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงอาหารไว้เป็นการเฉพาะเพื่อให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งในเรื่องการเร่งรัดการปฏิรูปการถือครองที่ดิน การจัดการทรัพยากรน้ำและดิน การพัฒนานโยบายการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและเกื้อหนุนความมั่นคงด้านพลังงาน การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตอาหาร การสร้างแรงจูงใจให้เกิดความมั่นคงในอาชีพและมีรายได้ที่ดีขึ้น รวมถึง การเพิ่มจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ การส่งเสริมการเข้าถึงอาหารในระดับท้องถิ่น ชุมชน และครัวเรือน การปรับปรุงและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยหน่วยมีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ซึ่งได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงทางอาหาร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) รองรับ พร้อมกำหนดหน่วยงานผู้รับผิดชอบในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์และระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งจะสะท้อนตัวชี้วัดในภาพรวมของยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ได้แก่ จำนวนผู้ขาดสารอาหารของประเทศไทยต้องเป็น ๐ ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ และอัตราการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร (Self-Sufficiency Ratio: SSR) ต้องมากกว่าร้อยละ ๑๐๐ (แสดงให้เห็นว่า มีการผลิตที่เกินกว่าการใช้ในประเทศนั่นเอง) ซึ่งจะเห็นได้ว่า ตัวชี้วัดของการดำเนินงานยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารมีมิติในการประเมินและวัดผลความสำเร็จที่แตกต่างไปจากตัวชี้วัดของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ และนโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ซึ่งจะช่วยเสริมให้การประเมินผลในภาพรวมของประเทศมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ประเด็นยุทธศาสตร์ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ และยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ มีความแตกต่างกันในรายละเอียดและตัวชี้วัดในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่ทุกกระบวนการได้ดำเนินการตามแนวทางหลักเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” อย่างไรก็ตาม ความเชื่อมโยงในการดำเนินงานระหว่างแผนการดำเนินงานของแต่ละยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถบูรณาการแผนการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้อาจเกิดการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนเนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักต้องดำเนินโครงการหลายโครงการเพื่อตอบสนองตัวชี้วัดของ

แต่ละแผนงาน หรือการกำหนดบทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ไม่ชัดเจน หรือการจัดทำระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานและการบริหารงบประมาณของประเทศ นอกจากนี้ การกำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานบางส่วนยังไม่ครอบคลุม โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎหมายด้านอาหาร หรือการพิจารณาอนุญาตด้านอาหารเพื่อให้บรรลุตามแผนงานที่กำหนดไว้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวรัฐบาลมักมองข้ามสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการออกกฎหมายกฎระเบียบด้านอาหารตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ทำให้มักเกิดปัญหาตามมาว่า รัฐบาลส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการวิจัยและพัฒนาสินค้าเชิงนวัตกรรม หรือการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิต แต่ไม่สามารถขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ในประเทศได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการแข่งขันเศรษฐกิจในภาพรวมและการเสียโอกาสของคนในประเทศที่จะได้รับผลิตภัณฑ์อาหารที่หลากหลายเพื่อสุขภาวะที่ดี

การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้ต้องอาศัยการให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนและให้คำแนะนำจากภาครัฐอย่างครบวงจรให้สมาชิกชุมชนมีทักษะที่จำเป็นในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า เน้นการแบ่งปันช่วยเหลือกันมากกว่าการแข่งขัน สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาวอย่างมั่นคง ตั้งแต่พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีผลบังคับใช้ รัฐบาลได้มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินโครงการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องแต่ก็ยังพบปัญหาจากการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนหลายประการ เช่น (๑) ปัญหาด้านการตลาดที่มีผลิตภัณฑ์คล้ายกันต่างเพียงฉลาก (๒) ปัญหาด้านการบัญชีและการเงินที่ไม่มีระบบการจัดทำระบบบัญชีที่ดีทำให้ไม่ทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริง(๓) ปัญหาด้านการผลิตจากการที่สมาชิกขาดความรู้ในการบริหารจัดการการผลิต ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและราคาของสินค้า หรือการขาดแคลนแหล่งวัตถุดิบทำให้ต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอก ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น(๔) ปัญหาด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาด โดยเฉพาะตลาดออนไลน์ซึ่งเป็นช่องทางการตลาดที่สำคัญในปัจจุบัน (๕) ปัญหาด้านการดำเนินการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแยกส่วนตามบทบาทภารกิจของตนเอง จึงทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับจัดสรรของหน่วยงานสนับสนุน การขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการสนับสนุนบางประการเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนบางแห่งไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ถูกรายงานให้ที่ประชุมคณะกรรมการรัฐมนตรีรับทราบเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐ และมีมติรับทราบปัญหาที่พบเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ต่อไป

ทั้งนี้ รัฐบาลได้มีแนวทางในการส่งเสริม พัฒนา และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม โดยแบ่งการดำเนินงานได้ ๕ ประเด็น ดังนี้

๑.การกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ ประเด็นด้านการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นหนึ่งในประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ เพื่อให้หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องนำไปกำหนดยุทธศาสตร์แผนงานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามบทบาทภารกิจของหน่วยงานต่อไป เช่น ยุทธศาสตร์วิสาหกิจชุมชน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรหรือบูรณาการตามยุทธศาสตร์ เช่น แผนบูรณาการการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยสำนักส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

๒. ด้านการเงินเพื่อดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

๒.๑ การจัดสรรเงินงบประมาณปกติ ภายใต้งบบูรณาการเพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณและการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมอบหมายให้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นหน่วยงานหลัก และจัดสรรงบประมาณตามแนวทางพัฒนาผู้ประกอบการชุมชน (Community based) ให้มีความสามารถในการประกอบธุรกิจแบบมืออาชีพ โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้จัดสรรงบประมาณทั้งสิ้น ๔๙๑,๑๖๔ ล้านบาท

๒.๒ การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมตามนโยบายสำคัญของรัฐบาล เพื่อให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องนำไปใช้พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มุ่งเน้นในการส่งเสริม พัฒนาศักยภาพและสร้างโอกาสในอาชีพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายสำคัญเป็นผู้มีรายได้น้อยเป็นหลัก นอกจากนี้งบประมาณดังกล่าวยังมุ่งเน้นให้นำไปใช้เพื่อพัฒนาในเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม สร้างและพัฒนาอาชีพในชุมชนผ่านโครงการที่สร้างความเข้มแข็งและเชื่อมโยงของวิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน อีกทั้งยังเน้นไปที่ภาคการเกษตร ให้มีการปฏิรูปโครงสร้างการผลิตทั้งระบบ สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าเกษตร ส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่ โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ จัดสรรงบประมาณ ๑๕,๐๐๐ ล้านบาท ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ จัดสรรงบประมาณ ๑๐๐,๓๕๘.๑ ล้านบาท

๒.๓ การจัดสรรเงินทุนให้กับชุมชนโดยตรง เช่น (๑) กองทุนเพื่อส่งเสริมและพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับให้ยืมแก่วิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และให้การส่งเสริม สนับสนุน หรืออุดหนุนแก่วิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการ เทคโนโลยีด้านการผลิต การตลาด การรับรองคุณภาพและแหล่งกำเนิดสินค้า และการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ระยะเวลาดำเนินการ ปีงบประมาณ ๒๕๖๐-๒๕๖๔ งบประมาณ ๓,๕๐๐ ล้านบาท) (๒) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

๓. ด้านการส่งเสริมการตลาดเช่น

๓.๑ โครงการ “วิสาหกิจชุมชนแฟร์ ๒๐๑๘” เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และสร้างเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน และเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของวิสาหกิจชุมชนให้มากขึ้น

๓.๒ งาน Festival OTOP ที่จัดขึ้นเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของวิสาหกิจชุมชน

๓.๓ การพัฒนาช่องทางการจำหน่ายด้วย e-catalog ให้ผู้บริโภคเข้าถึงสินค้าของวิสาหกิจชุมชนได้สะดวกขึ้น ตอบโจทย์วิถีชีวิตของผู้บริโภคสมัยใหม่

๔. ด้านกฎหมาย กฎระเบียบ เช่น

๔.๑การแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยแก้ไขให้วิสาหกิจชุมชนมีฐานะเป็นนิติบุคคลเพื่อให้สามารถถือครองทรัพย์สินหรือทำสัญญาทางธุรกิจใด ๆ ได้ตลอดจนได้รับการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐซึ่งส่วนใหญ่เน้นการให้ความช่วยเหลือแก่นิติบุคคลเป็นหลัก และปรับปรุงองค์ประกอบของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน โดยเพิ่มหน่วยงานที่มีบทบาทให้การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

๔.๒การยกเว้นการจัดเก็บค่าใช้จ่ายตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง ค่าใช้จ่ายที่จะจัดเก็บจากผู้ยื่นคำขอในกระบวนการพิจารณาอนุญาตผลิตภัณฑ์อาหาร พ.ศ. ๒๕๖๐ ทุกกรณี สำหรับเกษตรกรที่ได้ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ หรือพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่ไม่เข้าข่ายเป็นโรงงานผลิตอาหาร (มีเครื่องจักรไม่เกิน ๕ แรงม้า และคนงานไม่เกิน ๗ คน)

๔.๓โครงการพัฒนาสถานประกอบการด้านอาหารที่เข้าข่าย Primary GMP ในกลุ่ม OTOP/SME เพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิตอาหารให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

๕. ด้านเทคโนโลยีส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสินค้าตั้งแต่วัตถุดิบ การผลิตจนถึงการตลาดโดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ เช่น

๕.๑การพัฒนาคุณภาพสมุนไพรด้วยการคัดเลือกสายพันธุ์ การเพิ่มศักยภาพการเพาะเลี้ยงและมาตรฐานความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ปลาสด การพัฒนาเครื่องหยอดน้ำตาลแว่นระบบอัตโนมัติการแปรรูปผักและผลไม้ด้วยเทคโนโลยีฟรียดราย (Freeze dry) การผลิตสตอปแบงก์คีนรูป ระบบการให้น้ำใต้ดินผ่านเซรามิกรูพรุนสำหรับการผลิตทุเรียนหลงลับแลนอกฤดูการใช้เทคโนโลยีในการส่งผ่านข้อมูลผ่าน Application ที่สามารถดูและควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การเพาะปลูก

๕.๒การพัฒนาระบบการขายทางออนไลน์(e-catalog) / แอปพลิเคชัน ร่วมกับการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ลูกค้าเข้าถึงสถานที่ผลิต/จำหน่ายได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

๖. ด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลมีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาและหลักสูตรเฉพาะทาง หรือการอบรมระยะสั้นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันโดยหน่วยงานรัฐ และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เพื่อผลิตบุคลากรรองรับความต้องการ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชน และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เช่น

๖.๑สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ซึ่งมีเจ้าของคือ มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนซึ่งเกิดขึ้นจากความริเริ่มของผู้บริหารมูลนิธิหมู่บ้าน (ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี และผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) โดยสถาบันนี้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเพื่อการศึกษาทางเลือกเพื่อชุมชนโดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่ต้องออกไปหางานที่อื่น สามารถอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างพอเพียง ซึ่งประสานงานกับศูนย์เรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายมหาวิทยาลัยชีวิตที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ในลักษณะเครือข่ายการจัดการเรียนรู้อีกจำนวน

หนึ่งเพื่อร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปรัชญาของสถาบัน และตอบสนองปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

๖.๒ โครงการอบรมการจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยกรมส่งเสริมการเกษตร

๖.๓ โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบ CEFE หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ของกองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน

๖.๔ โครงการส่งเสริม “ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร โดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี หลักสูตร การจัดวางและแสดงสินค้า ประจำปี ๒๕๖๑

๖.๕ หลักสูตร โครงการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตำบลเขาหิน จำนวน ๖ ชั่วโมงโดยศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาพนม

๖.๖ โครงการจัดตั้งและพัฒนาศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัด

๖.๗ การพัฒนาผู้ประกอบการเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ภาคการเกษตร

๗. ด้านวิจัยและพัฒนา โดยเฉพาะการให้ทุนสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐเพื่อวิจัยและพัฒนาแนวทางการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนซึ่งตั้งแต่มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ รัฐบาลได้สนับสนุนเงินทุนวิจัยไปมากกว่า ๑,๓๐๐ ทุนและสามารถนำไปตีพิมพ์ในวารสารวิชาการและหนังสือรวมกว่า ๑,๓๗๐ ฉบับ

๘. ด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น

๘.๑ การจัดทำร้านค้าประชารัฐสุขใจ Shop เพื่อจำหน่ายสินค้าให้กับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ โดย ปตท. สนับสนุนพื้นที่เพื่อก่อสร้างร้านค้า ททท. สนับสนุนเงินทุนจัดทำร้านค้า กรมการพัฒนาชุมชน คัดสรรบุคลากร อบรมการบริหารร้านค้า และช่วยเหลือเรื่องการขนส่งสินค้า ธพว. ให้การสนับสนุนสินเชื่อแก่ผู้ประกอบการที่มีศักยภาพ และร่วมคัดเลือกสินค้า สสว. สนับสนุนค่าใช้จ่ายของบุคลากร และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดของร้านค้า ปัจจุบัน ร้านค้าประชารัฐเปิดให้บริการแล้วในสถานบริการน้ำมัน ปตท. จำนวน ๑๔๘ สถานีบริการทั่วประเทศ

๘.๒ โครงการยกระดับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาหารและเครื่องดื่ม โดยจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาหารและเครื่องดื่มที่ได้ OTOP ๓-๕ ดาว โดยมีกิจกรรม focus group ระดมความคิดเห็นจากภาคธุรกิจภาคเอกชน ในการส่งเสริมให้สามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาด และคัดเลือกสินค้าเป็นสุดยอดสินค้ากลุ่มอาหารและเครื่องดื่มประจำถิ่น (Product Champion)

ผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ณ สิ้นไตรมาสที่ ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๒ (วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑) พบว่า (๑) มีวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียน ๘๘,๔๒๘ แห่ง (๒) มีวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการประเมินศักยภาพ ๖๒,๒๔๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๓๘ ของการอนุมัติจดทะเบียนฯ แบ่งเป็น ระดับดี ๑๘,๕๒๗ แห่ง ระดับปานกลาง ๓๓,๐๕๓ แห่ง และระดับปรับปรุง ๑๐,๖๖๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗๗, ๕๓.๑๑ และ ๑๗.๑๑ ของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการประเมินทั้งหมด

แผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ได้ดำเนินการพัฒนาภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๑ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนขับเคลื่อนการพัฒนาในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๔ จังหวัด (นครชัยบุรี) ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) และแผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ซึ่งเป็นแผนการพัฒนาที่ถ่ายทอดจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดฯ สู่การปฏิบัติในพื้นที่ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและความมั่นคงด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังตารางที่ ๓-๒

๑. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๑ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙)

วิสัยทัศน์ : ศูนย์กลางเกษตรนวัตกรรมและโลจิสติกส์ เศรษฐกิจมั่นคงสู่สากลสังคมเป็นสุข ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้วยกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีพื้นที่และทรัพยากรที่ได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ (๑) ด้านศูนย์กลางโลจิสติกส์ ที่สามารถเชื่อมโยงการคมนาคมกับภาคเหนือตอนกลาง ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก และสามารถเชื่อมต่อไปยังอาเซียนผ่านถนนมิตรภาพ เป็นต้น (๒) ด้านการค้าชายแดน ติดต่อประเทศกัมพูชา ณ ด้านช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ และด้านช่องสายตะกู จังหวัดบุรีรัมย์ และยังสามารถเชื่อมโยงไปยังชายแดนทุกด้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (๓) ด้านการแปรรูปเกษตร กลุ่มจังหวัดมีวัตถุดิบทางการเกษตรเด่น เช่น ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ปศุสัตว์ และมีโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตรมากที่สุด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงมีโรงไฟฟ้าพลังทดแทนมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกด้วย ทั้งจากก๊าซชีวภาพ ชีวมวล ลม แสงอาทิตย์ และโซลาร์ฟลอยด์และขยะ จึงทำให้มีความมั่นคงด้านพลังงานไฟฟ้ารองรับอุตสาหกรรม (๔) ด้านศูนย์กลางการท่องเที่ยว ที่หลากหลาย ทั้งแหล่งอารยธรรมขอม การกีฬา และสันตนาการ และ (๕) ด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ กลุ่มจังหวัดมีหัตถกรรมผ้าทอที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นของตนเอง ทำการตลาดในต่างประเทศได้ จึงได้กำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของกลุ่มจังหวัด ดังนี้

๑. เป็นศูนย์กลางเกษตรนวัตกรรมและศูนย์กลางโลจิสติกส์
๒. เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรและสินค้าปลอดภัย
๓. เป็นแหล่งอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร
๔. เป็นศูนย์กลางแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอม กีฬา และเชิงธรรมชาติ

และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน จำนวน ๓ ประเด็น ได้แก่

ตารางที่ ๓-๒ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและความมั่นคงด้านอาหารใน
จังหวัดบุรีรัมย์

	แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่ม จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง ๑ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙)	แผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)
วิสัยทัศน์	ศูนย์กลางเกษตรนวัตกรรมและ โลจิสติกส์ เศรษฐกิจมั่นคงสู่สากล สังคมเป็นสุข ภายใต้ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง	ศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม และกีฬามาตรฐานโลก เศรษฐกิจมั่นคง สังคมสันติสุข ๙ ดี
ตำแหน่งทาง ยุทธศาสตร์	๑. เป็นศูนย์กลางเกษตรนวัตกรรม และศูนย์กลางโลจิสติกส์ ๒. เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรและ สินค้าปลอดภัย ๓. เป็นแหล่งอุตสาหกรรมแปรรูป เกษตร ๔. เป็นศูนย์กลางแหล่งท่องเที่ยวที่ หลากหลาย โดยเฉพาะแหล่ง ท่องเที่ยวอารยธรรมขอม กีฬา และ เชิงธรรมชาติ	๑. พัฒนาศักยภาพเป็น “ศูนย์กลางการ ท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬา มาตรฐานโลก” ๒. ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและ อาหารปลอดภัยมาตรฐานสากล ๓. ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๔. ส่งเสริมการค้าชายแดนเพื่อการค้า และการลงทุน
ประเด็น ยุทธศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องกับ การส่งเสริม วิสาหกิจ ชุมชนและ ความมั่นคง ด้านอาหาร	ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยกระดับนวัตกรรม สินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม แปรรูป ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยกระดับคุณภาพ ชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน	ประเด็นการพัฒนาที่ ๑ (ด้านเศรษฐกิจ): เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรม ขอมและกีฬามาตรฐานโลก และ การพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้พื้นฐานของ การผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ประเด็นการพัฒนาที่ ๒ (ด้านสังคมและ คุณภาพชีวิต): คนบุรีรัมย์มีคุณภาพชีวิต ที่ดี มั่นคง ยั่งยืน บนพื้นฐานความพอเพียง เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดี มีสุข หมู่บ้าน/ชุมชนเข้มแข็งตามหลัก ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ประเด็นการพัฒนาที่ ๓ (ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม): ทรัพยากร ธรรมชาติสร้างสรรค์ชีวิตและเป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยกระดับนวัตกรรมสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมแปรรูป ด้วยการยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย มีการจัดโซนนิ่งการเกษตร บูรณาการส่งเสริมการเกษตร และใช้นวัตกรรมการผลิตทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ และยกระดับการวิจัยและพัฒนาการผลิตอย่างครบวงจรและการตลาดเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคและพัฒนาตลาดสมัยใหม่ โดยได้กำหนดตัวชี้วัด คือ (๑) รายได้ของภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี (๒) สินค้าเกษตรได้รับการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี (๓) สถานที่ผลิตหรือแปรรูปสินค้าเกษตรได้รับการรับรองมาตรฐานเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๓ ต่อปี และ (๔) มีการใช้นวัตกรรมในการผลิตเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๓ ต่อปี

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับจิตใจของประชาชนทุกช่วงวัยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับการศึกษาของประชาชนทุกช่วงวัย สืบสานและอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น ยกระดับฝีมือแรงงานให้ตรงกับความต้องการของตลาดและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ โดยได้กำหนดตัวชี้วัด คือ (๑) ประชาชนในกลุ่มจังหวัดเข้าถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐานของรัฐเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๓ ต่อปี (๒) สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้ (Gini Coefficient) ในระดับมาตรฐาน ๐.๒-๐.๔ (๓) ผลผลิตภาพแรงงานที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี (๔) ชุมชนที่ดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี (๕) จำนวนของชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี และ (๖) ดัชนีความสุขเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน ด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีมาตรการจัดการ อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บริหารจัดการให้ใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการตลอดทั้งปี และมีการบริหารจัดการของเสียในชุมชนอย่างเป็นระบบและได้มาตรฐานระดับสากล โดยกำหนดตัวชี้วัด คือ (๑) พื้นที่ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒ ต่อปี (๒) ทรัพยากรน้ำที่ได้รับการฟื้นฟูให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างพอเพียงเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี และ (๓) สิ่งแวดล้อมได้รับการจัดการอย่างมีมาตรฐาน (ขยะ น้ำเสีย ดิน ของเสียอันตราย อากาศ) เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ต่อปี

๒. แผนพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) (ฉบับทบทวน พ.ศ.๒๕๖๒)

วิสัยทัศน์ ศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก เศรษฐกิจมั่นคง สังคมสันติสุข ๔ ดี(เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชน)

จังหวัดบุรีรัมย์กำหนดตำแหน่งการพัฒนาจังหวัด ๔ ด้าน ดังนี้

๑.พัฒนาศักยภาพเป็น “ศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก”

๒.ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัยมาตรฐานสากล

๓.ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

๔. ส่งเสริมการค้าขายแดนเพื่อการค้าและการลงทุน

เพื่อพัฒนาให้จังหวัดบุรีรัมย์เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬา มาตรฐานโลกและการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัยมาตรฐานสากลต่อเนื่องจากแผนพัฒนา จังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน ชุมชนเข้มแข็งตามหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ลดอุบัติเหตุทางถนนและสาธารณภัย มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากน้ำและทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ร่วมถึงร่วมจัดการขยะและลดมลพิษอย่างเป็นระบบด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้กำหนด ตัวชี้วัดการพัฒนาได้แก่ (๑) รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ (๒) จำนวน ที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกรรุ่นใหม่และเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ที่เน้นการทำเกษตร อินทรีย์และเกษตรปลอดภัยไม่น้อยกว่า ๑,๐๐๐ ราย (๓) จำนวนแปลงที่ได้รับการตรวจรับรองแปลง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากลไม่น้อยกว่า ๑,๖๐๐ แปลง (๔) คริวเรือนที่อยู่ใต้เกณฑ์ความยากจนได้รับ การแก้ไขปัญหามาผ่านเกณฑ์ ร้อยละ ๕๐ และ (๕) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ร้อยละ ๙๐

จังหวัดบุรีรัมย์ ได้วางยุทธศาสตร์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจ ชุมชนและความมั่นคงทางอาหาร ดังนี้

ประเด็นการพัฒนาที่ ๑ (ด้านเศรษฐกิจ): เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรม ขอมและกีฬามาตรฐานโลก และการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้พื้นฐานของการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เพื่อพัฒนาให้จังหวัดบุรีรัมย์เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย ที่ได้มาตรฐานสากล ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริหารจัดการด้านการเกษตร ส่งเสริม การลงทุนและและปัจจัยเกื้อหนุนการลงทุน ส่งเสริมและพัฒนาด้านการผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตร อินทรีย์และเกษตรปลอดภัย รวมถึงคุณภาพมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่นรวมถึง สถานประกอบการด้านอาหารให้ได้รับการรับรองและการพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายในการ เฝ้าระวังความปลอดภัยด้านอาหาร พัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่ายเกษตรอินทรีย์และเกษตร ปลอดภัยส่งเสริมการน้อมนำหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับแผนชีวิต หมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนโดยกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) จำนวนไร่ของพื้นที่เกษตรอินทรีย์/เกษตรปลอดภัยเพิ่มขึ้น (๒) จำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่และ เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ที่เน้นการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยเพิ่มขึ้น (๓) จำนวนกลุ่มของอุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนและการพัฒนา ศักยภาพในการประกอบการ (๔) จำนวนแปลงที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP (๕) ร้อยละของมูลค่า การจำหน่ายสินค้า OTOP เพิ่มขึ้น (๖) ร้อยละของผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่นได้รับการรับรอง มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) (๗) ร้อยละของมูลค่าการจำหน่ายสินค้าเกษตรแปรรูปเพิ่มขึ้น และ (๘) จำนวนร้านอาหารที่ได้รับการรับรองมาตรฐานอาหารปลอดภัยเพิ่มขึ้น

ประเด็นการพัฒนาที่ ๒ (ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต) : คนบุรีรัมย์มีคุณภาพชีวิต ที่ดี มั่นคง ยั่งยืน บนพื้นฐานความพอเพียง เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดีมีสุข หมู่บ้าน/ ชุมชนเข้มแข็งตามหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ด้วยการส่งเสริมการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจน ตามหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดีส่งเสริมและพัฒนาทักษะด้านแรงงานและการเข้าถึงสิทธิและ

สวัสดิการตามกฎหมายแรงงานและการพัฒนาทักษะชีวิตของคนในหมู่บ้าน/ชุมชนส่งเสริมการสร้างอาชีพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์และการจัดการแบบครบวงจรของกลุ่มอาชีพและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยกลไกประชารัฐ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายรัฐสู่การปฏิบัติในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน โดยได้กำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ระดับความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาความยากจนของครัวเรือนตามเกณฑ์ที่กำหนด (๒) จำนวนแรงงานที่ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานและการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน (๓) จำนวนของแรงงานและแรงงานนอกระบบที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิการประกันสังคมตามกฎหมายแรงงาน (๔) จำนวนแรงงานนอกระบบที่ได้รับการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพ เพื่อเป็นรายได้เสริม (๕) ระดับความสำเร็จของการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมติดตามตรวจสอบการปฏิบัติราชการ (๖) ระดับความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต่อการบริหารจัดการของภาครัฐ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (๗) ร้อยละของหมู่บ้าน/ชุมชนเข้มแข็ง ตามหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี

ประเด็นการพัฒนาที่ ๓ (ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) :

ทรัพยากรธรรมชาติสร้างสรรค์ชีวิตและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและคุณภาพของน้ำอย่างสมดุล ฟื้นฟู อนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าและความหลากหลายทางชีวภาพแบบมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน รวมถึงการจัดการขยะและการลดมลพิษอย่างเป็นระบบและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการจัดหาและพัฒนาคุณภาพและการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคให้เพียงพออย่างมีประสิทธิภาพโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ส่งเสริมให้เกิดชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยมุ่งหมายให้เป็นหน้าที่ของพลเมืองบุรีรัมย์ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการควบคุมและลดมลพิษโดยเน้นการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ และพัฒนาให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลตลอดห่วงโซ่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดชุมชนหรือองค์กรต้นแบบที่มีระบบการจัดการอย่างครบวงจร โดยกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) จำนวนแหล่งน้ำจังหวัดมีปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภค (๒) จำนวนพื้นที่ป่าไม้ (พื้นที่ป่าสงวน ป่าสาธารณะ ป่าชุมชน และพื้นที่ชุ่มน้ำ) เพิ่มขึ้น (๓) จำนวนชุมชนที่ดำเนินการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (๔) อัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะชุมชนลดลง (๕) จำนวนชุมชนที่ส่งเสริมการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (๖) จำนวนพื้นที่เผาในที่โล่งของจังหวัดลดลง (๗) จำนวนพื้นที่ประสบภัยแล้งอุทกภัยและภัยธรรมชาติต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขปัญหาและประชาชนที่ได้รับผลกระทบมีความพึงพอใจในการแก้ไขปัญหา และ (๘) จำนวนพื้นที่ป่าและพื้นที่สาธารณะที่ถูกบุกรุกลดลงเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา

จะเห็นได้ว่า จังหวัดบุรีรัมย์มีแนวทางการพัฒนาและขับเคลื่อนด้านวิสาหกิจชุมชนและความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืนที่ชัดเจน ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ เดิมที่สิ้นสุดลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๐ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๑ ระยะ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ ยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) และยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐ จากผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้จัดสรรงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรครบวงจรไปกว่า ๖๐๘.๑ ล้านบาท ด้านอาหารปลอดภัยกว่า ๕๓.๒ ล้านบาท ด้านทรัพยากรธรรมชาติกว่า ๑๗ ล้านบาท ด้านการส่งเสริมและพัฒนาความรู้และทักษะอาชีพกว่า ๑๘ ล้านบาท และด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวกว่า ๗๐ ล้านบาท เป็นต้น ผ่านการดำเนินการในรูปแบบโครงการต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมการเกษตรและอาหารปลอดภัยซึ่งได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องและครบวงจร มีการขุดลอกแหล่งน้ำเพื่อกักเก็บไว้ใช้ในการเกษตรได้ตลอดทั้งปี จำนวน ๙๘ แห่ง มีการนำเทคโนโลยีโซลาร์เซลล์เพื่อใช้สูบน้ำเพื่อการเกษตร รวมถึงการพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อขนส่งสินค้าทางการเกษตรได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และลดต้นทุนการผลิต จำนวน ๔๔ สายทาง นอกจากนี้ยังส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทำให้สามารถผลิตข้าวหอมมะลิซึ่งเป็นสินค้าเด่นของจังหวัดได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์สากล ๑,๖๐๐ ไร่ เพิ่มมูลค่าการจำหน่ายทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ประกอบกับได้พัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรให้ได้รับการฝึกอบรมอย่างถูกต้องตามระบบโรงเรียนเกษตรกร และส่งเสริมอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มรายได้ แก้ไขปัญหาความยากจน โดยวัดจากผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ของจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จาก ๗๒,๘๙๖ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็น ๘๒,๐๖๔ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๒.๕๘ รายได้เฉลี่ยของประชากรสูงขึ้นจาก ๕๗,๘๙๒ บาท/คน/ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็น ๖๕,๕๘๖ บาท/คน/ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๓.๒๙ คริวเรือนที่อยู่ใต้เกณฑ์ความยากจนมีแนวโน้มลดลงจาก ๒,๓๐๓ คริวเรือน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็น ๑,๓๖๒ คริวเรือน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ลดลงร้อยละ ๖๙.๐๘

๓. การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านเกษตรและอาหาร

ในด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านเกษตรและอาหาร จังหวัดบุรีรัมย์ได้นำจุดเด่นและข้อได้เปรียบของการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่สนับสนุนให้เกิดการส่งเสริมอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนจากข้อมูลของส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (๒๕๖๒) พบว่า มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์ที่จดทะเบียนแล้ว ๓,๒๓๒ แห่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผ่านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน ๗ รายการ ได้แก่ กุ้งจ่อม ๒ รายการ ไก่ย่าง ขนมเป็ยาะ คุกกี้ ทองม้วน และกล้วยทอดกรอบ อย่างละ ๑ รายการ (ตารางที่ ๓-๓) เป็นผลิตภัณฑ์เด่นที่ได้รับการส่งเสริมทางการตลาดแบบ e-catalog จำนวน ๒๒๐ รายการ เช่น ข้าวโดยเฉพาะข้าวหอมมะลิพันธุ์ ๑๐๕ ข้าวเกษตรอินทรีย์ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวกล้อง เป็นต้น ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย เห็ด ผักปลอดสารพิษ โคนือ/โคขุน กระป๋อง พาะ จิ้งหรีด หอมแดง และกระเทียมในจำนวนนี้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ๒๐ รายการ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์โอท็อประดับ ๔ ดาว จำนวน ๑ รายการ คือ ไก่ย่างจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปอาหารปอแดง ระดับ ๓ ดาว ได้แก่ น้ำผลไม้ ข้าวกล้องผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย คุกกี้ กะทรีฟัพ และแคนตาลูป ระดับ ๒ ดาว ได้แก่ เสาวรสแช่แข็ง และระดับ ๑ ดาว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว ขนมไทยปลาซึ่ม น้ำพริก ข้าวสาร กุนเชียงและผลิตภัณฑ์เห็ดแปรรูป (ตารางที่ ๓-๔) นอกจากนี้ ยังมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตในจังหวัดบุรีรัมย์ในประเภทผู้ผลิตชุมชนรายเดี่ยว กลุ่มผู้ผลิต และ SME ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชนอีก ๘๙๗ ราย

ตารางที่ ๓-๓ ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ลำดับที่	ประเภทอาหาร	จำนวน (รายการ)
๑	กุ้งจ่อม	๒
๒	ไถ่ย่าง	๑
๓	ขนมเปียะ	๑
๔	คุกกี้	๑
๕	ทองม้วน	๑
๖	กล้วยทอดกรอบ	๑
รวม		๗

ที่มา: ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๒

ตารางที่ ๓-๔ ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์สุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion)

ลำดับ	การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย		
	ระดับ	ประเภทอาหาร	จำนวน (รายการ)
๑	๔ ดาว	ไถ่ย่างภูเขาไฟ	๑
๒	๓ ดาว	ข้าวกล้อง	๑
๓		กล้วยทอดกรอบ	๑
๔		คุกกี้	๑
๕		กะกรี้พัพ	๑
๖		แคนตาลูป	๒
๗		๒ ดาว	เสาวรสแช่แข็ง
๘	๑ ดาว	น้ำแร่ธรรมชาติ	๒
๙		ปลาสามรส	๑
๑๐		ขนมไทย	๑
๑๑		ผลิตภัณฑ์ข้าวเม่าซีเรีย	๑
๑๒		กุนเชียง	๒
๑๓		กล้วยเบรคแตก	๑
๑๔		ผลิตภัณฑ์จากเห็ด (แหนมเห็ด เห็ด ๓รส)	๒
๑๕		น้ำพริกต่าง ๆ	๑
๑๖		ข้าวอินทรีย์	๑
รวม			๒๐

ที่มา: ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๒

มีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จำนวน ๑๖๐ รายการ เป็นข้าว และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวมากที่สุด ได้แก่ กระจ่างสารท ข้าวสาร ข้าวหอมมะลิ ข้าวกล้อง ข้าวมอลต์) ข้าวแต่น จำนวน ๓๕ รายการ รองลงมาเป็น ทองม้วน ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย จำนวน ๑๕ รายการ อันดับที่ ๓ เป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมู จำนวน ๑๔ รายการ และอันดับที่ ๔ เป็นกุ้งจ่อม และ น้ำพริกต่าง ๆ จำนวน ๑๓ รายการ (ตารางที่ ๓-๕) ซึ่งตั้งแต่แผนพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้ประกาศใช้ สามารถส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ด้านอาหาร ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยสามารถทำยอดขายได้ทั้งในและต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากเดิม ๑๘.๔๗ ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็น ๖๔.๖๙ ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ (ข้อมูล ณ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๒) (ตารางที่ ๓-๖)

ในด้านการส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตในบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ได้สร้างตราสัญลักษณ์ “บุรีรัมย์ แบรินด์” ขึ้น เพื่อเป็นตัวแทนของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน และการบริการของจังหวัดที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความแตกต่างและโดดเด่นกว่า ผลิตภัณฑ์ของจังหวัดอื่น ๆ ทำให้ผู้บริโภคจดจำสินค้าของจังหวัดบุรีรัมย์ได้ง่ายขึ้นและสร้างความเชื่อมั่น ในมาตรฐานและคุณภาพของสินค้าและบริการที่อีกด้วย ซึ่งมีผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ด้านอาหารที่ได้รับตราสัญลักษณ์ “บุรีรัมย์ แบรินด์” จำนวน ๑๒ รายการนอกจากนี้ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ รัฐบาลได้ดำเนินโครงการ “ไทยนิยมยั่งยืน :ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” เนื่องจากรัฐบาล มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมมุ่งสร้างรายได้และความเจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์โอท็อป เชื่อมเส้นทางในการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในเมืองรอง สร้างและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้สามารถต่อยอดการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างตลาดที่ชุมชนและพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว ๓,๒๗๓ แห่ง ให้เกิดการกระจายรายได้ โดยใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละชุมชน เปลี่ยนเป็นรายได้ เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป กลุ่มวิสาหกิจ-ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ได้ตั้งจุดเด่นที่มีในแต่ละชุมชนมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ผนวกกับวิถีชีวิตของชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้และสัมผัสกับกิจกรรมทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในชุมชน สามารถพักที่โฮมสเตย์ในชุมชนท่องเที่ยวที่พร้อมให้บริการ ๙๑ แห่ง ร่วมกับการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดบุรีรัมย์และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเกษตรกรทั่วไปเพื่อนำไปปรับใช้ตามบริบทของแต่ละชุมชน เช่น

๑. **ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านอุบลสามัคคี** อาศัยจุดเด่นของชุมชนที่มีการทำเกษตรกรรมที่หลากหลาย ทั้งการทำเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น การทำสวนยางพารา การทำไร่มันสำปะหลัง การเลี้ยงโคนมและการทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น การทำสวนผลไม้ (เงาะ ลำไย ทุเรียน กล้วย ฯลฯ) การปลูกพืชผักหมุนเวียนมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลิตผลทางการเกษตรในหมู่บ้านที่เป็นสินค้าโอท็อปอีกด้วยเช่น กล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์ การทำกล้วยฉาบ การทำน้ำนมข้าวโพด อีกทั้งยังมีป่าชุมชน

ตารางที่ ๓-๕ ผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชนและได้รับคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP Product) ในระดับต่าง ๆ ๕ อันดับแรก

ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์		
ระดับ	ประเภทอาหาร	จำนวน (รายการ)
๕ ดาว	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว	๓
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมู	๓
	ข้าว	๒
	น้ำแรม	๒
	น้ำพริกต่าง ๆ	๒
	ทองม้วน	๑
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย	๑
	อาหารพร้อมปรุง	๑
	ไข่เค็ม	๑
	ไก่อ่างภูเขาไฟ	๑
๔ ดาว	ข้าว	๗
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว	๕
	กุ้งจ่อม	๔
	ชา	๔
	คุกกี้	๔
	ทองม้วน	๓
	ขนมไทยอื่น ๆ	๓
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย	๓
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมู	๒
	น้ำผึ้ง	๒
	อื่น ๆ	๗
๓ ดาว	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว	๑๐
	น้ำพริกต่าง ๆ	๖
	ทองม้วน	๕
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย	๕
	ข้าว	๔
	หอมแดง	๓
	อื่น ๆ	๑๔

ตารางที่ ๓-๕ ผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชนและได้รับคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP Product) ในระดับต่าง ๆ ๕ อันดับแรก(ต่อ)

ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์		
ระดับ	ประเภทอาหาร	จำนวน (รายการ)
๒ ดาว	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย	๓
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว	๑
	ทองม้วน	๑
	หมี่กรอบ	๑
๑ ดาว	กุ้งจ่อม	๑
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย	๑
	ทองม้วน	๑
	ไข่เค็ม	๑
	น้ำดื่ม	๑
	ชา	๑
-	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมู	๗
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว	๕
	กุ้งจ่อม	๔
	ทองม้วน	๔
	น้ำพริกต่าง ๆ	๔
	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย	๒
	ข้าว	
	ชา	๑
	เนื้อสวรรค์	๑
	ไวน์	๑

ที่มา: <http://www.thaitambon.com/product/บุรีรัมย์,๒๕๖๒>

ตารางที่ ๓-๖ สรุปผลการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒

ปี งบประมาณ	จำนวน กลุ่ม (ราย)	ประเภทกลุ่ม (ราย)			ยอดจำหน่าย (ล้านบาท)		
		กลุ่ม ผู้ผลิต	ผู้ผลิต รายเดียว	SME	ในประเทศ	ต่างประเทศ	รวม
๒๕๕๘	๔๐๔	๒๑๗	๑๘๕	๒	๑๘.๒๔	๐.๒๒๕	๑๘.๔๗
๒๕๕๙	๓๔๒	๑๗๙	๑๖๒	๑	๑๕.๕๐	๐.๐๖๕	๑๕.๕๗
๒๕๖๐	๓๔๓	๑๘๑	๑๖๑	๑	๒๔.๓๖	๐.๒๒๙	๒๔.๕๙
๒๕๖๑	๗๑๖	๓๕๘	๓๕๔	๔	๔๕.๑๑	๐.๒๗๙	๔๕.๓๘
๒๕๖๒	๘๙๗	๕๕๖	๓๔๐	๑	๖๔.๒๕	๐.๔๔๐	๖๔.๖๙

ที่มา: ระบบศูนย์ข้อมูลการบริหารจัดเก็บและใช้ประโยชน์กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๒

ที่ยังอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารให้กับคนในชุมชน และเนื่องจากพื้นที่เป็นธารลาวาเก่าแก่จึงทำให้ดินในพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ส่งผลให้ผักและผลไม้ในพื้นที่มีรสชาติที่แตกต่างจากที่อื่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนที่หลากหลายตามความต้องการ ทั้งการเยี่ยมชมการทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำปุ๋ยชีวภาพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร การเยี่ยมชมสวนผลไม้ ฟาร์มโคนม เดินป่า หรือแรลลี่ยางพารา เป็นต้น พร้อมทั้งมีบริการที่พักอาหารท้องถิ่น และการแสดงตามประเพณีของชุมชนแบบครบวงจร

๒. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านโคกเมือง มีจุดเด่นที่ใช้พื้นที่ที่เป็นดินภูเขาไฟปลูกข้าว จึงทำให้ข้าวมีรสอร่อยกว่าที่อื่น อีกทั้งยังเป็นแหล่งอารยธรรมขอมพื้นที่ตั้งใกล้กับปราสาทหินเมืองต่ำเพียง ๕๐๐ เมตร และปราสาทหินพนมรุ้ง เพียง ๕ กิโลเมตร มีการทอผ้าไหมลายผักกูด ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นมีตลาดชุมชน แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น สมุนไพรแปรรูป ผักปลอดสารพิษและแตงโม นักท่องเที่ยวสามารถพักโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานระดับดีเด่น ร่วมกับกิจกรรมโฮมปายละเจียด (อาหารเย็น) ที่มีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญและการแสดงรำอ้อปราอีกด้วย

สรุป

ทิศทางการพัฒนาและกำหนดนโยบายในระดับนานาชาติและระดับชาติต่างให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหารการกำหนดนโยบายในระดับชาติ ระดับภาค และระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีความสอดคล้องกันสะท้อนให้เห็นว่าแต่ละหน่วยงานมีเป้าหมายในการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนชาวไทยอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่มีความได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีต้นทุนการผลิตจากพื้นที่ภูเขาไฟเก่า ทำให้ผลิตผลทางการเกษตรมีรสชาติดีแตกต่างจากแหล่งอื่น เป็นแหล่งทอผ้าไหมที่สวยงามและมีชื่อเสียง อีกทั้งเป็นแหล่งโบราณสถานศิลปะแบบขอมโบราณที่มีอยู่มากมายกระจายอยู่ในพื้นที่ทั้งจังหวัด และด้วยสภาพพื้นที่ตั้ง

มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงทำให้มีความหลากหลายของเชื้อชาติซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายของประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นตั้งนั้น การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมจุดเด่นของแต่ละท้องถิ่นมาใช้เป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขันดังเช่น หมู่บ้านข้างต้นเป็นหนึ่งในวิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรที่ผลิตในชุมชน เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งผลพลอยได้ จะทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเกิดความหวงแหนและเห็นคุณค่าของในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๔

แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อความมั่นคงด้านอาหาร

ในบทนี้ ผู้วิจัยต้องการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการทิศทางและนโยบายของการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและผู้บริหารของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในส่วนภูมิภาคและส่วนกลางที่ปฏิบัติงานภายใต้พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ รวมถึงการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อสะท้อนความคิดเห็นของการนำนโยบายสู่การปฏิบัติของผู้ถือกฎหมายหลักด้านอาหารในส่วนภูมิภาคว่าเป็นการช่วยอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานหรือประสบปัญหาอุปสรรคในการทำงานอย่างไร และนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์ต่อไปโดยแบ่งประเด็นคำถามออกเป็น ๔ ข้อ ได้แก่

๑. คำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” ในมุมมองของท่านมีความหมายว่าอย่างไร
๒. ในความเห็นของท่าน ทิศทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนพัฒนาในระดับชาติและระดับจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอย่างไร
๓. ในความเห็นของท่าน
 - ๓.๑ พบปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบาย/แผนพัฒนาสู่การปฏิบัติอย่างไร
 - ๓.๒ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์มีความพร้อมต่อนโยบาย/แผนพัฒนาตามข้อ ๒ หรือไม่ อย่างไร
๔. ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากเภสัชกรหญิงกนกพร ชนะคำ เภสัชกรเชี่ยวชาญ (ด้านเภสัชสาธารณสุข) หัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ความมั่นคงทางอาหารหมายถึงการที่ประเทศมีอาหารที่ปลอดภัยในการบริโภคที่เพียงพอแก่ประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ผู้มีรายได้น้อยจนถึงผู้มีรายได้ปานกลางและผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ ในด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์เห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างปฏิบัติภารกิจตามที่กรมมอบหมาย ยังขาดเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ทำงานในเรื่องเดียวกัน คือ การส่งเสริมการผลิตอาหารให้ได้มาตรฐาน อย่างไรก็ตามยังพบความเชื่อมโยงในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดอยู่บ้าง เช่นกรณีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการออกสัญลักษณ์การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หากมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใดยื่นขอการรับรองที่ยังไม่ได้รับเลขสารบบอาหาร (เลข อย.) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจะประสานงานกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนทำการ

ขออนุญาตผลิตอาหารและได้รับเลขสารบบอาหารเสียก่อนจึงจะทำการตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อเข้าสู่กระบวนการออกขอรับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไปสำหรับทิศทางและนโยบายของการพัฒนาและวางแผนในเรื่องวิสาหกิจชุมชนระดับชาติมีความคิดเห็นว่า ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ยังขาดความเชื่อมโยงในหน่วยงานในระดับประเทศอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนซึ่งขึ้นตรงกับสำนักงานเกษตรจังหวัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การส่งเสริมและพัฒนาเป็นหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด กระทรวงอุตสาหกรรม ทำให้การพัฒนาเป็นไปคนละทิศทางนอกจากนี้ ยังเห็นว่าปัญหาในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนยังขาดหน่วยงานที่จะเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนจึงยังทำให้การขับเคลื่อนนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมได้ยาก อย่างไรก็ตาม ในมุมมองในฐานะของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ร่วมกับวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านมาเห็นว่า เส้นหลักของวิสาหกิจชุมชนคือ ไม่ว่าภาครัฐจะต้องการให้ปฏิบัติในทิศทางใดก็มีความพร้อมที่จะทำตาม แต่ต้องการการส่งเสริมสนับสนุนในทุกด้าน ทั้งความรู้ งบประมาณในการพัฒนา ซึ่งประเด็นดังกล่าวอาจจะถือว่าเป็นจุดอ่อนของวิสาหกิจชุมชนได้เช่นกัน เพราะการสนับสนุนและส่งเสริมของภาครัฐในทุกด้านเปรียบเสมือนการป้อนทุกอย่างให้กับวิสาหกิจชุมชนซึ่งอาจทำให้วิสาหกิจชุมชนอ่อนแอ หวังพึ่งแต่ภาครัฐเท่านั้น ดังนั้น การผลักดันวิสาหกิจชุมชนให้สามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนอาจจะต้องใช้กลยุทธ์หลายประเด็นในการขับเคลื่อนและพัฒนา และได้เสนอแนะให้มีการวิจัยในเรื่องดังกล่าวในหลายมิติเพื่อที่จะนำผลการวิจัยมาจัดทำมาตรการ กลยุทธ์ หรือแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งจะช่วยให้เราทราบสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและวางแผนในการทำงานต่อไป

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับความอนุเคราะห์จากเภสัชกรหญิงสุภัทรา บุญเสริม รองเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ให้ความคิดเห็นว่า ความมั่นคงทางอาหารหมายถึง การที่ประเทศไทยมีอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพทางโภชนาการ ในราคาที่ประชาชนทุกระดับสามารถเข้าถึงได้ และมีเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนทุกคนในประเทศทั้งในยามปกติและภาวะฉุกเฉิน โดยส่วนตัวนั้นมีความเห็นว่า การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหารของยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา หรือนโยบายในระดับประเทศไม่ได้เน้นในประเด็นนี้อย่างชัดเจนมากนัก โดยจะการส่งเสริมจะแฝงอยู่ในประเด็นการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันหรือลดความเหลื่อมล้ำในสังคม กับการส่งเสริมความมั่นคงทางการเกษตร น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเมื่อนำมาผนวกกันและถ่ายทอดสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัดแล้วในภาพรวมจังหวัดบุรีรัมย์มีการส่งเสริมในเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อความมั่นคงทางอาหารในหลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวและศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตร นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนาสินค้าทางการเกษตรที่เป็นผลผลิตจากชุมชนให้มีจุดเด่น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชน หรือการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชน หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิต Primary GMP

ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งจะเห็นได้ว่า การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนของหน่วยงานรัฐต่างมีหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานของตนเอง ทำให้การส่งเสริมเป็นไปคนละทิศทาง และในบางครั้งอาจขัดกับกฎหมายหลัก ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่กำกับดูแลโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนาต่อยอดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ กำกับดูแลตั้งแต่สถานที่ผลิต กระบวนการผลิต และคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ดังนั้น เมื่อหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนไปยังมาตรฐานหรือตลาดที่สูงขึ้น มักจะพบปัญหาที่ต้องปรับปรุงโครงสร้างของอาคารผลิตและไปต่อไม่ได้ เพราะขาดแหล่งเงินทุน อีกทั้งหน่วยงานที่ส่งเสริมไม่มีงบประมาณด้านการสนับสนุนเงินทุน และไม่สามารถเชื่อมต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนได้ หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนในด้านอื่นก็ขาดความต่อเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณในด้านความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ มีความเห็นว่า ชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาในระดับหนึ่ง แต่ยังขาดแรงจูงใจที่สำคัญจากคนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชน ยังไม่เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และหวงแหนผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นจากชุมชนมากเท่าที่ควร นอกจากนี้ บางชุมชนยังพบปัญหาด้านแหล่งเงินทุนที่จะพัฒนา เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่เข้าตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของหน่วยงานที่ให้ทุน ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีกลไกขับเคลื่อนการบูรณาการผ่านการสนับสนุนงบประมาณแบบบูรณาการ แต่ในความเป็นจริงแล้วแต่ละหน่วยงานยังคงดำเนินการภายใต้กลุ่มเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานตามแต่ภารกิจของหน่วยงานนั้น ๆ ทำให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนยังคงไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร ในจุดนี้ รัฐบาลควรเร่งให้เกิดนโยบายและการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดห่วงโซ่การผลิต และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดกับวิสาหกิจชุมชนที่มีสาเหตุมาจากช่องว่างในการทำงานของหน่วยงาน โดยอาจกำหนดแนวทางการพัฒนาของแต่ละหน่วยงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือกำหนดเป้าหมายหลักในการดำเนินงานในแต่ละปีและกำหนดให้ความสำเร็จในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นตัวชี้วัดร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาและกำหนดนโยบายในระดับชาติที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหารและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาในระดับนานาชาติ การศึกษาในครั้งนี้ได้วิเคราะห์การกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs), ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐), แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ และยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ โดยเลือกจังหวัดบุรีรัมย์เป็นกรณีศึกษาเนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความน่าสนใจจากความสำเร็จในการยกระดับจาก “เมืองผ่าน” เป็น “เมืองพัก” อีกทั้งมีความได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีต้นทุนการผลิตจากพื้นที่ภูเขาไฟเก่าเป็นแหล่งโบราณสถานศิลปะแบบขอมโบราณ และมีความหลากหลายของประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ซึ่งมีโอกาสในจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นโยบาย แผนยุทธศาสตร์ และแผนการพัฒนาในระดับชาติ ระดับภาค และระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนนั้นมีความสอดคล้องกันในภาพรวมมีความแตกต่างกันในรายละเอียดและตัวชี้วัดในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่ทุกกระบวนการได้ดำเนินการตามแนวทางหลักเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เน้นการขับเคลื่อนโดยภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ในมิติของการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารเน้นการส่งเสริมให้ชุมชนมีอาหารอย่างเพียงพอ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการผลผลิตทางการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสร้างความมั่งคั่งด้วยการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานและสร้างมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงในการดำเนินงานระหว่างแผนการดำเนินงานของแต่ละยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติงานในพื้นที่พบว่า แผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถบูรณาการได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้อาจเกิดการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนเนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักต้องดำเนินโครงการหลายโครงการเพื่อตอบสนองตัวชี้วัดของแต่ละแผนงาน หรือการกำหนดบทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ไม่ชัดเจน หรือการจัดทำระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานและการบริหารงบประมาณของประเทศ นอกจากนี้การกำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานบางส่วนยังไม่ครอบคลุมโดยเฉพาะประเด็น

ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎหมายด้านอาหารหรือการส่งเสริมมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารที่ปลอดภัยเพื่อให้บรรลุตามแผนงานที่กำหนดไว้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวรัฐบาลมักมองข้ามสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ปฏิบัติงานภายใต้พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นกฎหมายภาคบังคับที่ผู้ประกอบการผลิตอาหารเพื่อจำหน่ายจะต้องปฏิบัติตาม ทำให้มักเกิดปัญหาตามมาว่า รัฐบาลส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตรเชิงนวัตกรรม หรือการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิตหรือสนับสนุนเงินทุนในการประกอบกิจการผ่านหน่วยงานต่าง ๆ แต่ไม่สามารถขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์อาหารในประเทศหรือพัฒนาต่อไปยังมาตรฐานที่สูงขึ้นได้ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานที่สนับสนุนต่างมีมาตรฐานของตนเองและในบางครั้งมาตรฐานดังกล่าวไม่สอดคล้องกับกฎหมายหลักในบางประเด็น ทำให้ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะด้านโครงสร้างอาคารผลิตอาหาร ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมามักพบว่าปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ไม่สามารถไปต่อได้ส่วนใหญ่มาจากการขาดแคลนแหล่งเงินทุน อีกทั้งหน่วยงานที่ส่งเสริมไม่มีงบประมาณด้านการสนับสนุนเงินทุนและไม่สามารถเชื่อมต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนได้ หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนในด้านอื่นก็ขาดความต่อเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ หรือวิสาหกิจชุมชนนั้นไม่เข้าตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของหน่วยงานที่ให้ทุน ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีกลไกขับเคลื่อนการบูรณาการผ่านการสนับสนุนงบประมาณแบบบูรณาการ แต่ในความเป็นจริงแล้วแต่ละหน่วยงานยังคงดำเนินการภายใต้กลุ่มเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานตามแต่ภารกิจของหน่วยงานนั้น ๆ ทำให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนยังคงไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาพรวมและการเสียโอกาสของคนในประเทศที่จะได้รับผลิตภัณฑ์อาหารที่มีหลากหลาย

การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรในท้องถิ่นได้รับการพัฒนาเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีผ่านการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นมาตรการที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่จะช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ลดการพึ่งพาจากภายนอกและมีความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่มีความได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีต้นทุนการผลิตจากพื้นที่ภูเขาไฟเก่า ทำให้ผลิตผลทางการเกษตรมีรสชาติดีแตกต่างจากแหล่งอื่น เป็นแหล่งทอผ้าไหมที่สวยงามและมีชื่อเสียง อีกทั้งเป็นแหล่งโบราณสถานศิลปะแบบขอมโบราณที่มีอยู่มากมายกระจายอยู่ในพื้นที่ทั้งจังหวัด และด้วยสภาพพื้นที่ตั้งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงทำให้มีความหลากหลายของเชื้อชาติซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายของประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะใช้จุดเดนนี้นำไปพัฒนาต่อยอดวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารที่มีอยู่กว่า ๓,๒๐๐ แห่ง ให้เข้าสู่มาตรฐานและสร้างความมั่นคงและความมั่นคงทางอาหารในชุมชนได้โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทข้าวและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว กุ้งจ่อม ทองม้วน และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมู ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์เด่นของจังหวัดและมีโอกาสในการพัฒนาให้ได้รับการคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อปในระดับที่สูงขึ้นหรือเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ผ่านการสร้างเรื่องราวที่มาของผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อีกทางหนึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานรัฐในจังหวัดได้พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งด้วยการขับเคลื่อนผ่านแผนพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) รวมถึงการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานในการผลิตอาหารซึ่งตั้งแต่แผนพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้ประกาศใช้ สามารถส่งเสริมและ

พัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยสามารถทำยอดขายทั้งในและต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากเดิม ๑๘.๔๗ ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็น ๖๔.๖๙ ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ (ข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม ๒๕๖๒) นอกจากนี้ จังหวัดบุรีรัมย์ได้สร้างตราสัญลักษณ์ “บุรีรัมย์ แบรินด์” ที่เป็นเอกลักษณ์ให้ผู้บริโภคจดจำผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดที่มีคุณภาพและมาตรฐาน รวมถึงการส่งเสริมให้แต่ละท้องถิ่นนำจุดเด่นมาใช้เป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขันดังเช่นชุมชนการท่องเที่ยวบ้านอุบลสามัคคี และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านโคกเมืองซึ่งเป็นหมู่บ้านต้นแบบที่นำข้อได้เปรียบของชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรที่ผลิตในชุมชนมาผนวกกับวัฒนธรรมเฉพาะในหมู่บ้านเกิดเป็นเอกลักษณ์ประจำพื้นที่ที่ไม่ซ้ำกับวิสาหกิจชุมชนอื่นเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน สามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งผลพลอยได้จะทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเกิดความหวงแหนและเห็นคุณค่าของในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

เป้าหมายสูงสุดในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนเพื่อของความมั่นคงทางอาหาร คือ ชุมชนมีต้นทุนแหล่งอาหารที่ปลอดภัย มีปริมาณเพียงพอต่อการบริโภคและประกอบธุรกิจ โดยสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการพึ่งพาจากภายนอก จากการศึกษาในครั้งนี้ จึงขอเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

๑. รัฐบาลขอเสนอให้ดำเนินการดังนี้

๑.๑ ให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐาน โดยมอบหมายให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลัก

๑.๒ กำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐาน

๑.๓ กำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศใช้วัดผลสัมฤทธิ์ของงานเพื่อผลักดันให้เกิดการบูรณาการร่วมกันตลอดห่วงโซ่การผลิต พร้อมทั้งจัดทำระบบประเมินผลที่สามารถสะท้อนประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของการดำเนินงานได้อย่างแท้จริง

๒. จังหวัดบุรีรัมย์ขอเสนอให้ดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ ผลักดันให้เกิดการดำเนินการระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารตลอดห่วงโซ่ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน และกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและการประเมินผลที่สามารถวัดผลสัมฤทธิ์ของงานที่ได้ดำเนินการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒ ส่งเสริมให้ภาคการศึกษาในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารตลอดห่วงโซ่ รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ในพื้นที่ของแต่ละชุมชน

๒.๓ ส่งเสริมให้เกิดระบบพี่เลี้ยงระหว่างภาคเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นทุกด้านทั้งการผลิต ความรู้ และการบริหารและการจัดการทางการเงินและทรัพยากร เป็นต้น

๒.๔ ส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน เช่น การส่งเสริมตราสัญลักษณ์ “บุรีรัมย์ แบรินด์” อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริโภคจดจำตราสินค้าที่สื่อถึงมาตรฐานของผลิตภัณฑ์และความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด สินค้าที่การส่งเสริมให้เกิดตลาดเฉพาะส่วน (Niche Market) เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า การจัดงานแสดงสินค้า การตลาดอิเล็กทรอนิกส์ หรือพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรมตามจุดเด่นที่มีในแต่ละพื้นที่

๓.วิสาหกิจชุมชน ขอเสนอให้ดำเนินการ ดังนี้

๓.๑ ส่งเสริมให้ประธานกลุ่มเป็นผู้มีภาวะผู้นำแบบรับใช้ (Servant Relationship) ซึ่งประกอบด้วย การเห็นคุณค่าของผู้อื่น การพัฒนาผู้อื่น การสร้างสังคมชุมชน การแสดงออกทางคุณธรรม และมีความมุ่งมั่นจริงจัง ภายใต้การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้วิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้

๓.๒ สร้างแรงจูงใจและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ให้คนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชน ให้รู้สึกมีความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความพึงพอใจในชีวิต มีความสบายใจในการทำงาน ยอมรับปัญหาและพร้อมที่จะแก้ไข

๓.๓ สร้างความตระหนักให้กับสมาชิกถึงความสำคัญของแหล่งอาหารในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีต้นทุนแหล่งอาหารที่ปลอดภัย มีปริมาณเพียงพอต่อการบริโภคและประกอบธุรกิจ ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีคุณภาพสม่ำเสมอ เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า และเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในท้องถิ่นเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

สัมภาษณ์

กนกพร ชนะคำ, เกษัชกรเชี่ยวชาญ (ด้านเกษตรศาสตร์) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์.
สัมภาษณ์. มิถุนายน ๒๕๖๒.

สุภัทรา บุญเสริม, รองเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา.
สัมภาษณ์. สิงหาคม ๒๕๖๒.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. “(ร่าง) กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ฉบับที่
สอง พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐”. เอกสารฉบับแก้ไข ตามข้อคิดเห็น สศช. ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ ก.ค.
๖๑. ๒๕๖๑.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กังสดาล สวัสดิ์ชัย. “รายงานผลการดำเนินงาน เรื่อง โครงการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
จังหวัดบุรีรัมย์ ปี ๒๕๕๒”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
[http://www.research.doae.go.th/webphp/webmaster/fileworkres/r_๐๑ . pdf](http://www.research.doae.go.th/webphp/webmaster/fileworkres/r_๐๑.pdf),
๒๕๖๑.

การท่องเที่ยวเชิงไฉไล. “ชุมชนท่องเที่ยวบ้านอุบลสามัคคี “ปลูกด้วยรัก คัดยอดผู้กิน” จ.บุรีรัมย์”.
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://chailaibackpacker.com/ubonsamakkee/>,
๒๕๖๑.

การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง. “แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านโคกเมือง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้
จาก :<https://thailandtourismdirectory.go.th/th/info/attraction/detail/itemid/๙๗๔๗๗>,
๒๕๖๒.

การพัฒนาชุมชน, กรม. “สรุปผลการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จาก ๗๖ จังหวัด แยกตาม
ประเภทสินค้า จังหวัดบุรีรัมย์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้
จาก :http://logi.cdd.go.th/cddcenter/cdd_report/otop_r๐๗.php, ๒๕๖๒.

การเรียนรู้เพื่อปวงชน, สถาบัน. “ประวัติความเป็นมา”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้
จาก :[https://www.sites.google.com/a/life.ac.th/main/prawati-
sthaban/prawatikhwampenma](https://www.sites.google.com/a/life.ac.th/main/prawati-sthaban/prawatikhwampenma), ๒๕๖๐.

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. “สรุปจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติ
การจดทะเบียนแล้ว จำแนกตามประเภทกิจการ”. (ออนไลน์). เข้าถึง
จาก :<http://www.sceb.doae.go.th/Documents/STC/๓๑๑๒๖๑.pdf>, ๒๕๖๑.

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน,. “รายงานภาพรวมผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก :http://www.sceb.doae.go.th/Documents/SSV/Evaluation%20CE/Evaluation CE_๒๕๖๒_๑.pdf, ๒๕๖๑.

ข่าวกรมประชาสัมพันธ์, สำนัก. “องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ชื่นชมประเทศไทยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารในถิ่นทุรกันดารได้อย่างยั่งยืน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://thainews.prd.go.th/th/website_th/news/news_detail/TNSOC๖๑๑๐๑๘๐๐๑๐๑๖๗,๒๕๖๑.

ขอนแก่น, มหาวิทยาลัย. “รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๑ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://risned.kku.ac.th/main/๒๐๑๘/๐๔/๒๓/รายงานฉบับสมบูรณ์-โครง๒/,๒๕๖๐>.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ ๑/๒๕๖๑”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก :<http://sdgs.nesdb.go.th/admin/public/uploads/progress/ec๗๔๔๘d๑๓๖๐๗c๔e๑eal๒๕๖๑๑๖๗๗๙b๔๕๓d๒๔๓e๖๑๑.pdf>, ๒๕๖๑.

คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, สำนักงาน. “ผลการจัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก : <http://www.sceb.doae.go.th/Documents/STC/๓๑๑๒๖๑.pdf>, ๒๕๖๑.

คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, สำนักงาน. “วิสาหกิจชุมชนน่ารู้”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<http://www.sceb.doae.go.th/Ssceb๒.htm>, ๒๕๖๑.

คณะกรรมการอาหารและยา, สำนักงาน. “กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารฉบับใหม่ มุ่งไทยมั่นคงทางอาหารและโภชนาการเพื่อชาวไทยและชาวโลก”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :https://db.oryor.com/databank/data/news/brochure_news/๖๐๐๘๑๑_ข่าวแจก_กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารฉบับใหม่_มุ่งไทยมั่นคงทางอาหารและโภชนาการเพื่อชาวไทยและชาวโลก_๑๑๖๙.pdf, ๒๕๖๑.

งบประมาณ, สำนัก. “การจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.bb.go.th/topic-detail.php?id=๗๓๘๑&mid=๕๒๕&catID=๐>, ๒๕๖๑.

จังหวัดบุรีรัมย์, สำนักงาน. “ข้อมูลทั่วไปจังหวัดบุรีรัมย์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.buriram.go.th/downloads/buriram.pdf>, ๒๕๖๑.

จังหวัดบุรีรัมย์, สำนักงาน. “แผนพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ (ปี ๖๑-๖๔) ฉบับทบทวน ปี ๖๒”. (ออนไลน์).
เข้าถึงได้จาก :<http://www.buriram.go.th/bru/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=๓๐>, ๒๕๖๒.

- ชัชชนก เตชะวณิช. “บุพปปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย”.(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.journal.rmutt.ac.th:๘๐๘๐/index.php/mmr-vol๑/article/view/๑๓๐๙>, ๒๕๖๑.
- ไทยรัฐ. “กระทรวงเกษตรฯ ตั้งโครงการพัฒนา ด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<https://www.thairath.co.th/content/๒๗๐๙๑>, ๒๕๕๒.
- ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. “ความรู้พื้นฐาน Goal ๒: Zero Hunger”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<https://www.sdgmovement.com/sdg-๑๐๑/#goals-๒>, ๒๕๕๙.
- นวัตกรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. “วิสาหกิจนวัตกรรมเชิงสังคม : สร้างสรรค์เอกลักษณ์ท้องถิ่นด้วยนวัตกรรม...สู่การเติบโตอย่างยั่งยืน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<https://www.facebook.com/NIAThailand/posts/๑๓๐๘๔๓๗๐๙๒๕๒๖๙๔๗/>, ๒๕๖๐.
- บริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, กอง. “พิมพ์เขียว Thailand ๔.๐ โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/๒๐๑๗/๒๐๑๗๑๑๑๔-draeqa-blueprint.pdf>, ๒๕๕๙.
- บริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๑, กลุ่มงาน. “แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๑ (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์) ระยะ ๔ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน) รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๓”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.buriram.go.th/downloads/yudtasad/plan-g-๖๑-๖๕-re๖๓.pdf>, ๒๕๖๒.
- ผู้จัดการ. “บุรีรัมย์เปิดตัว “Buriram Brand” การันตีสินค้าและบริการ สร้างความเชื่อมั่นผู้บริโภค”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<https://mgronline.com/local/detail/๙๖๐๐๐๐๐๐๘๔๘๘๗๗>, ๒๕๖๐.
- ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนบุรีรัมย์, กลุ่ม. “รายละเอียดกิจการ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.thailandmall.net/shop/profile.php?uid=๔๔๓๘๙>, ๒๕๖๒.
- พัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน), สำนักงาน. “แนวทาง/หลักเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเกษตรกร เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี ปี ๒๕๖๒”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.sceb.doe.go.th/Documents/KPW/%E๐%B๘%AA%E๐%B๙%๘๑%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๘%๙๙๐๐๑๐.pdf>, ๒๕๖๒.
- พิมพ์ธัญญา ช้องเสนาะ. “การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไทย เข้าสู่ “ประเทศไทย ๔.๐””. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<https://library๒.parliament.go.th/ebook/content-issue/๒๕๖๐/hil๒๕๖๐-๐๓๕.pdf>, ๒๕๖๐.
- มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน, สำนักงาน. “รายชื่อผู้ที่ได้รับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://tcps.tisi.go.th/public/certificatelist.aspx?province=๓๑&provincen>

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔”. (ออนไลน์). เข้าถึงจาก :https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๖๔๒๒, ๒๕๖๑.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (เกษตรกรรม อาหาร และการพัฒนาที่ยั่งยืน)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://www.biothai.net/sites/default/files/food_conference๒๕๕๙_speaker/๒๐๑๖_foodsecforum_๑๗_laddawan.pdf, ๒๕๕๙.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐(ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://www.nesdb.go.th/download/document/SAC/NS_PlanOct๒๐๑๘.pdf, ๒๕๖๑.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐(ฉบับย่อ)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :http://www.nesdb.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct๒๐๑๘.pdf, ๒๕๖๑.

สุพรรณิ ไชยอัมพร. “ความมั่นคงทางอาหาร: สิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://tc-thaijo.org/index.php/NDJ/article/view/๗๒๘๖๙/๖๕๔๑๑>, ๒๕๖๐.

เสถียร ฉันทะ และคณะ. “โครงการวิจัยสำรวจสถานะของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทย และทางเลือก มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สังคม และกฎหมาย เป้าหมายที่ ๒: การขจัดความหิวโหย ความมั่นคง ทางอาหาร การยกระดับภาวะโภชนาการและการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.knowledgefarm.in.th/report-thailand-and-end-hunger/>, ๒๕๖๐.

ศยามล เจริฐรัตน์. “อนาคตของความมั่นคงทางอาหารในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในประเทศไทย: ความท้าทายของชุมชน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal/article/view/๘๒๖๘๕/๖๕๖๙๗>, ๒๕๕๙.

เศรษฐกิจอุตสาหกรรม, สำนักงาน. “รายงานภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ปี ๒๕๖๐ และแนวโน้มปี ๒๕๖๑”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.oie.go.th/academic/รายงานภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมปี%๒๐๒๕๖๐%๒๐และแนวโน้มปี%๒๐>, ๒๕๖๑.

อิษฎ์ อินทรภูมิ, อรวรรณ ศรีโสสมพันธ์ และ นริศ สิ้นศิริ. “ภูมิภาคอาเซียนกับความมั่นคงทางอาหาร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://ag๒.kku.ac.th/kaj/PDF.cfm?filename=๒๐%๒๐ltch๑.pdf&id=๒๕๓๐&kkeeptrack=๓>, ๒๕๕๙.

อุตสาหกรรม, กระทรวง. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย ๔.๐ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ” . . . (อ อ น ไ ล น์) . . . เข้า ถึง ได้ จาก : http://www.oie.go.th/sites/default/files/attachments/industry_plan/thailandindustrialdevelopmentstrategy๔.๐.pdf, ๒๕๕๙.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวเรณูมาศ อิศรภักดี
 วัน เดือน ปีเกิด ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๘
 การศึกษา ปริญญาตรี : นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ปริญญาโท : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 อื่น ๆ : หลักสูตรประกาศนียบัตรกฎหมายปกครอง เนติบัณฑิตยสภา
 หลักสูตรการพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูง รุ่นที่ ๕
 ใบอนุญาตว่าความตลอดชีพ

ประวัติการทำงานโดยย่อ

๒๕๕๘-ปัจจุบัน กรรมการบริษัท, รองประธานกรรมการบริหาร, รองกรรมการ-
 ผู้จัดการบริษัท ดีไอทีไปโอเทค จำกัด (มหาชน)
 ๒๕๔๙-๒๕๕๗ - สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตหลักสี่ ๒ สมัย
 (อิสระ ไม่สังกัดพรรคการเมือง)
 - รองโฆษกสภากรุงเทพมหานคร (ปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗)
 - คณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม สภากรุงเทพมหานคร
 - คณะกรรมการสาธารณสุข สภากรุงเทพมหานคร
 - คณะกรรมการการพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม
 สภากรุงเทพมหานคร
 - คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการกีฬา สภากรุงเทพมหานคร
 - คณะกรรมการกิจการสภากรุงเทพมหานคร
 ๒๕๔๘ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 ๒๕๔๗-๒๕๔๘ นักวิชาการประจำคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค
 สภาผู้แทนราษฎร
 ๒๕๔๗ ที่ปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 ๒๕๔๔-๒๕๔๘ - ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการการปกครอง สภาผู้แทนราษฎร
 - ผู้ชำนาญการประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตหลักสี่
 ตำแหน่งปัจจุบัน รักษาการประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บริษัท ดีไอทีไปโอเทค จำกัด (มหาชน)

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร

กรณีศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัย นางสาวเรณูมาศ อิศรภักดี หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ตำแหน่ง รักษาการประธานเจ้าหน้าที่บริหารบริษัท ดีโอดีไปโอเทค จำกัด (มหาชน)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมจากภาคการเกษตรเข้าสู่ชุมชนเมือง เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยภาคอุตสาหกรรม เทคโนโลยีและการบริการ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การลดลงของพื้นที่ทำการเกษตร และการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกส่งผลให้หลายประเทศทั่วโลกอาจเผชิญปัญหาการเข้าถึงอาหารและโภชนาการที่ดี องค์การสหประชาชาติกำหนดให้ความมั่นคงทางอาหารเป็นหนึ่งใน 17 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ 194 ประเทศสมาชิกรวมถึงประเทศไทยต้องร่วมกันขจัดปัญหาความหิวโหย มีความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ดี และส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน ภายในปี ค.ศ. 2030 (พ.ศ. 2573) องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติได้ให้คำนิยามความมั่นคงทางอาหารใน 4 มิติ คือ 1) ความเพียงพอของอาหาร ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับการบริโภค 2) การเข้าถึงอาหาร และมีสิทธิ์ที่จะได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เพียงพอ 3) การใช้ประโยชน์ของอาหาร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการมีสุขภาพที่ดี ซึ่งรวมถึงปัจจัยที่ไม่ใช่อาหาร เช่น การค้า วัฒนธรรม และ 4) ความมีเสถียรภาพทางอาหารประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารได้ในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติ หรือยามที่เกิดวิกฤติ

ดังนั้นข้างต้น “ความมั่นคงด้านอาหาร” ไม่เพียงแต่หมายถึงการมุ่งให้ประชาชนได้รับและเข้าถึงอาหารที่มีโภชนาการที่ดีเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการใช้ประโยชน์จากอาหารในแง่อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบริโภคโดยตรง เช่น ด้านการค้าและวัฒนธรรม อีกด้วย

ในช่วงเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลมีแนวทางในการรักษาการเติบโตของเศรษฐกิจในประเทศอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ เพื่อให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก จึงได้ริเริ่มนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน จากข้อมูลเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 พบว่า มีวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศที่ประกอบกิจการด้านอาหาร จำนวนทั้งสิ้น 11,816 ราย แต่ยังคงพบปัญหาเช่นเดียวกับการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนด้านอื่น ๆ คือ การดำเนินงานในลักษณะวิสาหกิจชุมชนยังไม่มี ความเข้มแข็ง

ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านคุณภาพและการสร้างสรรค์มูลค่า และขาดความรู้ในการค้าขายอย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ไม่สามารถผลักดันให้ธุรกิจเติบโตและสร้างมูลค่าให้กับชุมชนได้มากเท่าที่ควรรัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเพื่อมุ่งเน้นในการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลายมิติ จึงบรรจุประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาระบบพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ คือ 1) ต่อยอดอดีต 2) ปรับปัจจุบัน 3) สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความน่าสนใจในการวิเคราะห์ ศึกษา และถอดบทเรียนความสำเร็จในการยกระดับจาก “เมืองผ่าน” เป็น “เมืองพัก” ด้วยแนวทางการบริหารจังหวัดเชิงยุทธศาสตร์เพื่อมุ่งสู่ “บุรีรัมย์มุ่งสู่นครแห่งความสุข” โดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ขึ้นกับการผลิต 4 สาขาหลัก คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ในส่วนของภาคเกษตรกรรม พื้นที่เกษตรตั้งอยู่บนพื้นที่ภูเขาไฟเก่าจึงทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีรสชาติดี และแตกต่างจากผลผลิตทางการเกษตรแหล่งอื่น และด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจังหวัดท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต นอกจากนี้ ยังได้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและประสบความสำเร็จอย่างมาก คือ สนามฟุตบอลไอโมบาย และสนามแข่งรถมอเตอร์สปอร์ตระดับมาตรฐานโลก “Chang International Circuit” ซึ่งในวันที่มีการแข่งขันสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้กว่าวันละ 30,000-50,000 คน ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ จึงเลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ โดยอาศัยจุดแข็งที่มีในจังหวัดที่สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทยและระดับนานาชาติ และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทฤษฎี หลักการ ยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารในระดับประเทศและระดับนานาชาติ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและชุมชน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน และปัญหาอุปสรรคที่พบ
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารและความมั่นคงด้านอาหาร
4. เพื่อจัดทำแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน และแผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน
2. สอบถามและรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้การสัมภาษณ์
3. จัดทำแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Context analysis) และนำเสนอแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

1.การกำหนดยุทธศาสตร์ระดับชาติ นโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

การวิเคราะห์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs), ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580), แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564), นโยบายการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 และยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2579 โดยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์สาระสำคัญที่ระบุถึงการดำเนินการเพื่อความมั่นคงทางอาหารโดยตรง จำนวน 8 ด้าน ดังนี้ 1)การขับเคลื่อน 2)การบริหารจัดการ 3). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4)การพัฒนาด้านการผลิต 5)การพัฒนาด้านการตลาด 6)การใช้หรือปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการพัฒนาเพื่อความมั่นคงด้านอาหารทุกมิติ 7)การส่งเสริมด้านการเงิน และ 8)การส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนา พบว่า ประเด็นสำคัญและทิศทางการขับเคลื่อนหลักเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดและตัวชี้วัดในการดำเนินงานและความเชื่อมโยงในการดำเนินงานระหว่างแผนการดำเนินงานของแต่ละยุทธศาสตร์ นโยบาย และ

แนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถบูรณาการแผนการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้อาจเกิดการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อน หรือการกำหนดบทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎหมายด้านอาหารหรือการพิจารณาอนุญาตด้านอาหารเช่น อย. ทำให้มักจะเกิดปัญหาตามมาว่า รัฐบาลส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ แต่ไม่สามารถขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ในประเทศได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาพรวมและการเสียโอกาสของคนในประเทศที่จะได้รับผลิตภัณฑ์อาหารที่หลากหลาย และการจัดทำระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพที่ยังไม่สมบูรณ์อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานและการบริหารงบประมาณของประเทศ

2. การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารในลักษณะวิสาหกิจชุมชน

ตั้งแต่ พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีผลใช้บังคับ รัฐบาลได้มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินโครงการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังพบปัญหาจากการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนหลายประการ เช่น (1) ปัญหาด้านการตลาดที่มีผลิตภัณฑ์คล้ายกันต่างเพียงฉลาก (2) ปัญหาด้านการบัญชีและการเงินที่ไม่มีระบบการจัดทำระบบบัญชีที่ดีทำให้ไม่ทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริง (3) ปัญหาด้านการผลิตจากการที่สมาชิกขาดความรู้ในการบริหารจัดการการผลิตส่งผลกระทบต่อคุณภาพและราคาของสินค้า หรือการขาดแคลนแหล่งวัตถุดิบทำให้ต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอกส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น (4) ปัญหาด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาด โดยเฉพาะตลาดออนไลน์ซึ่งเป็นช่องทางการตลาดที่สำคัญในปัจจุบัน (5) ปัญหาด้านการดำเนินการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแยกส่วนตามบทบาทภารกิจของตนเอง จึงทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับจัดสรรของหน่วยงานสนับสนุน การขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการสนับสนุนบางประการเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนบางแห่งไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

3. แผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ได้ดำเนินการพัฒนาภายใต้ (1) แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) มุ่งเน้นการยกระดับนวัตกรรมสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมแปรรูป ยกกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน และ (2) แผนการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ 4 ปี (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและความมั่นคงด้านอาหารในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก และการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้สินค้าเกษตรปลอดภัย คนบุรีรัมย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคงยั่งยืน บนพื้นฐานความพอเพียง ตามหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี รักษาและใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์ในด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านเกษตรและอาหาร จังหวัดบุรีรัมย์ได้นำความได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์ทั้งด้านเกษตรกรรมและวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ส่งเสริมให้เกิดอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นโอกาสในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารที่มีอยู่กว่า 3,200 แห่ง ให้เข้าสู่มาตรฐานและสร้างความมั่นคงและความมั่นคงทางอาหารในชุมชนได้ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ประเภทข้าวและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าว กุ้งจอมทองม้วน และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วย ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมู ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์เด่นของจังหวัดและมีโอกาสในการพัฒนาให้ได้รับการคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อปในระดับที่สูงขึ้นหรือเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ผ่านการสร้างเรื่องราวที่มาของผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ที่ผ่านมาหน่วยงานรัฐในจังหวัดได้พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งด้วยการสร้างตราสัญลักษณ์ “บุรีรัมย์ แบรินด์” ที่เป็นเอกลักษณ์ให้ผู้บริโภคจดจำผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดที่มีคุณภาพและมาตรฐาน รวมถึงการส่งเสริมให้แต่ละท้องถิ่นนำจุดเด่นมาใช้เป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขันดังเช่นชุมชนการท่องเที่ยวบ้านอุบลสามัคคี และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านโคกเมือง มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรที่ผลิตในชุมชน มาผนวกกับวัฒนธรรมเฉพาะในหมู่บ้านเกิดเป็นเอกลักษณ์ประจำพื้นที่ที่ไม่ซ้ำกับวิสาหกิจชุมชนอื่นเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน สามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งผลพลอยได้จะทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเกิดความหวงแหนและเห็นคุณค่าของในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนอย่างยั่งยืน

4. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร

ผู้วิจัยต้องการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการทิศทางและนโยบายของการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และผู้บริหารของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในส่วนภูมิภาค และส่วนกลางที่ปฏิบัติงานภายใต้พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักด้านอาหาร โดยได้รับความอนุเคราะห์จากเภสัชกรหญิงกนกพร ชนะคำ เภสัชกรเชี่ยวชาญ (ด้านเภสัชสาธารณสุข) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์และเภสัชกรหญิงสุภัทรา บุญเสริม รองเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สรุปความได้ว่า ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง การที่ประเทศมีอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพทางโภชนาการ ในราคาที่เข้าถึงได้ และเพียงพอต่อความต้องการของทุกคนในประเทศทั้งในยามปกติและภาวะฉุกเฉิน ในด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารในระดับประเทศไม่ได้เน้นในประเด็นนี้อย่างชัดเจนมากนัก โดยจะการส่งเสริมจะแฝงอยู่ในประเด็นการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การสร้างความสามารถในการแข่งขันและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และพบว่า ยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบซึ่งทำให้การขับเคลื่อนนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมได้ยาก ส่วนการส่งเสริมในจังหวัดบุรีรัมย์เห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างปฏิบัติภารกิจตามที่กรมมอบหมาย ยังขาดเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเท่าที่ควร แต่ยังพบความเชื่อมโยงในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดอยู่บ้าง ในด้านความพร้อมเห็นว่า วิสาหกิจชุมชนพร้อมที่จะปฏิบัติตามนโยบายรัฐ แต่ต้องการการสนับสนุนในทุกด้านหวังพึ่งแต่ภาครัฐเท่านั้น และขาดแรงจูงใจจากคนรุ่นใหม่ ซึ่งอาจเป็นจุดอ่อนที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนอ่อนแอ โดยเสนอให้รัฐบาลควรเร่งให้เกิดนโยบายและการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่การผลิต และวิจัยในหลายมิติเพื่อนำมากำหนดแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

เป้าหมายสูงสุดในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนเพื่อของความมั่นคงทางอาหารคือ ชุมชนมีต้นทุนแหล่งอาหารที่ปลอดภัย เพียงพอต่อการบริโภคและประกอบธุรกิจ ลดการพึ่งพาจากภายนอก จึงขอเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนด้านอาหารของจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

1. **รัฐบาล** กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาและส่งเสริมเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐาน รวมถึงแหล่งเงินทุนโดยมอบหมายให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน พร้อมกำหนดตัวชี้วัดร่วมที่สะท้อนการบูรณาการระหว่างหน่วยงานตลอดห่วงโซ่การผลิต
2. **จังหวัดบุรีรัมย์** ผลักดันให้เกิดการดำเนินการระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านอาหารตลอดห่วงโซ่ ส่งเสริมระบบพี่เลี้ยงระหว่างภาคเอกชนและวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันกับพื้นที่อื่น
3. **วิสาหกิจชุมชน** ส่งเสริมให้ประธานกลุ่มเป็นผู้มีภาวะผู้นำแบบรับใช้ สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งอาหารในชุมชน